

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
Pedagogikos ir psichologijos fakultetas
Ugdymo pagrindų katedra

Jūratė Paulionytė

**STUDIJŲ DARBŲ
METODINĖS REKOMENDACIJOS**

Leidykla
Vilnius, 2005

UDK 378.1:378.6(474.5)

Pa397

Recenzavo:

doc. J. Žilionis, VPU Pedagogikos ir psichologijos fakulteto dekanas

doc. K. Kaluinaitė, VPU Kultūros ir meno edukologijos instituto direktoriaus pavaduotoja

Apsvarstyta ir rekomenduota spausdinti Vilniaus pedagoginio universiteto Pedagogikos ir psichologijos fakulteto Ugdymo pagrindų katedroje 2005 m. kovo 21 d. (protokolo Nr. 3).

ISBN9955-20-004-9

© Jūratė Paulionytė, 2005
© Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005

Turinys

PRATARMĖ	5
1. STUDIJŲ DARBŲ RENGIMO YPATUMAI	7
1.1. Studijų darbų rūšys	7
1.2. Studijų darbų rengimo ir gynimo tvarka	8
1.3. Studijų darbo rengimo etapai	11
1.4. Literatūros paieška ir jos vertinimo kriterijai	14
2. PEDAGOGINIO TYRIMO METODIKOS PRADMENYS	20
2.1. Mokslinio tyrimo samprata	20
2.2. Pedagoginio tyrimo organizavimo reikalavimai	22
2.3. Problema, tyrimo objektas ir tyrimų rūšys	24
2.4. Tyrimo etapai ir metodai	27
3. BENDRIEJI AKADEMINIŲ RAŠTO DARBŲ REIKALAVIMAI	35
3.1. Mokslinės kalbos bruožai	35
3.2. Studijų darbo sudedamųjų dalių turinio atskleidimo loginė seka ..	38
3.2.1. Tema	39
3.2.2. Santrauka	39
3.2.3. Turinys	40
3.2.4. Įvadas	40
3.2.5. Analitinė metodinė dalis	42
3.2.6. Eksperimentinė tiriamoji dalis	44
3.2.7. Išvados	45
3.2.8. Priedai	46
3.3. Literatūros sąrašo sudarymo bibliografinės taisyklės	47
3.4. Tekstinių nuorodų ryšys su literatūros sąrašu	48
3.5. Studijų darbo pristatymas gynimo metu	51
4. STUDIJŲ DARBŲ APIPAVIDALINIMO TAISYKLĖS	52
4.1. Bendrieji reikalavimai	52
4.2. Studijų darbo struktūra	53
4.3. Lentelių ir paveikslų pateikimo tvarka	56

5. STUDIJŲ DARBŲ VERTINIMO KRITERIJAI	59
6. DAŽNIAUSIAI PASITAIKANČIOS STUDIJŲ DARBŲ KLAIDOS	61
REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA	64
PRIEDAI	65

PRATARMĖ

Šios metodinės rekomendacijos skiriamos VPU Psichologijos ir pedagogikos fakulteto Ugdymo pagrindų katedros studentams, rašantiems studijų darbus. Leidinio tikslas – suteikti studentams informacijos apie studijų darbų rengimo reikalavimus ir tvarką: kaip surinkti ir įvertinti mokslinę literatūrą, atlikti pedagoginį tyrimą, parašyti studijų darbą, kaip jį apipa-vidalinti, pasiruošti jo gynimui ir kt.

Baigusieji universitetines studijas turėtų sugebėti ištirti problemą, sklandžiai išdėstyti mintį ir diskusijoje argumentuotai apginti savo nuomonę. Tokie gebėjimai gali būti išugdyti ne per vienerius metus. Todėl studijų plane yra numatyti akademiniai studijų darbai, kurie ir turėtų padėti išugdyti minėtas savybes. Studijuodami pagal bakalauro ir magistro studijų programas studentai atlieka individualias užduotis, rašo pamokų planus, referatus, kursinius darbus, baigiamuosius bakalauro ir magistro darbus. Šiame leidinyje yra pateikti kursinių ir baigiamųjų darbų reikalavimai. Visiems jiems yra taikomi vieningi mokslinio tyrimo, kalbos ir teksto struktūros reikalavimai bei unifikuota darbo apipavidalinimo tvarka. Šios rekomendacijos, išdėstytos viename leidinyje, studentams ir dėstytojams padės kryptingiau siekti geresnės aukštojo mokslo studijų kokybės.

Taigi akademinį studijų darbų rengimas yra viena iš svarbiausių sąlygų aukštojoje mokykloje išugdyti išsilavinusį, plačios erudicijos ir gebantį nuolat mokytis ir savarankiškai dirbti žmogų. Siekiant šio tikslo dėmesys yra sutelkiamas į šiuos uždavinius:

- 1) išugdyti savarankiško darbo gebėjimus;
- 2) išmokyti įvairiuose šaltiniuose susirasti, pasirinkti ir įvertinti dalykinę, mokslinę literatūrą;
- 3) suteikti galimybę įgyti tiriamojo darbo žinių ir patirties;
- 4) išugdyti gebėjimą naudoti dalykinį, mokslinį kalbos stilių;
- 5) išlavinti įgūdžius atliktą darbą parengti kompiuteriu pagal reikalavimus.

Ugdant savarankiško darbo gebėjimus (1 užd.) svarbu tiksliai apibrėžti studentų atsakomybę už laiku ir tinkamai parengtą darbą. Studijų darbų rengimo ir gynimo tvarka detaliam aptarta **pirmajame skyriuje**. Gebėjimas nuolat atnaujinti profesines žinias yra viena iš svarbiausių sėkmingo darbo prielaidų, todėl šiame skyriuje plačiau išdėstyti literatūros paieškos ir jos vertinimo kriterijai (2 užd.). **Antrajame skyriuje** trumpai aprašyti pedagoginiam tyrimui būdingi mokslinio tiriamojo darbo elementai (3 užd.). Bendrieji akademinio rašto darbų reikalavimai išdėstyti **trečiajame skyriuje**, kuriame pateikta studijų darbo sudedamųjų dalių turinio atskleidimo loginė seka (4 užd.). **Ketvirtajame skyriuje** yra pateikti reikalavimai ir patarimai, kaip apipavidalinti darbą (5 užd.). Studentų motyvacijai yra svarbu iš anksto žinoti darbų vertinimo kriterijus. Jie yra aptarti **pentajame skyriuje**. O **šeštajame skyriuje** galima rasti dažniausiai studentų darbuose pasitaikančių nesklaidumų komentarus. Tai turėtų sukonkretinti gana abstrakčiai suformuluotus kriterijus.

Norėjęsi atkreipti dėmesį, kad leidinyje metodinės rekomendacijos yra pateiktos glaustai, plačiau neaiškinant subtilybių, nes kiekvienu svarbesniu klausimu – apie mokslinio tyrimo metodiką, mokslinę kalbą, darbo parengimą kompiuteriu bei kitais klausimais – leidinio gale yra pateikta rekomenduojama literatūra.

Studijų metu įgytos žinios, mokėjimai ir įgūdžiai, išugdyti gebėjimai bei sukaupta patirtis vėliau absolventams pravers planuojant ugdymo turinį ir organizuojant ugdomąją veiklą, formuluojant veiklos tikslus bei detalizuojant uždavinius, sudarant ir adaptuojant programas, rašant ataskaitas, rengiant pranešimus ir pateikiant informaciją kompiuteriu ar dirbant mokslinį darbą.

1. STUDIJŲ DARBŲ RENGIMO YPATUMAI

1.1. Studijų darbų rūšys

Studijų darbai – tai savarankiškai studentų atlikti rašto darbai, kurie gali būti skirti įvairių disciplinų temoms aiškintis bei atsiskaityti, taip pat didesnės apimties tiriamieji darbai – kursiniai ir baigiamieji darbai. Mokydami metu studentai dažnai sudaro pamokų planus, atlieka individualias užduotis, rašo referatus ir kt. Aukštesniuose kursuose numatyti didesnės apimties savarankiški darbai – kursiniai darbai ir baigiamasis bakalauro darbas bei baigiamasis magistro darbas. Savarankiško darbo turinį ir apimtį lemia studijų darbo pobūdis ir darbo tikslas.

Pamokos planas. Ruošdamiesi pedagoginėms praktikoms ar mokydamiesi įvairių dalykų didaktikų, studentai rengia pamokų planus. Šių planų tikslas – detalai numatyti pamokos struktūrą, priemones ir veiklos metodus bei išanalizuoti vestų ar stebėtų pamokų ypatybes. Paprastai studentams yra pateikiama bendra pamokos plano struktūra, siekiant atkreipti jų dėmesį į studijuojamo dalyko ypatumus.

Individuali užduotis. Atsižvelgiant į modulio tikslus, dėstytojas studentams gali skirti individualias užduotis. Jomis dažnai yra siekiama skatinti savarankiškas teorijų studijas ir jų taikymą praktikoje. Kai kuriais atvejais dėstytojas gali nurodyti konkrečią užduoties atsiskaitymo formą.

Referatas. Referate yra pateikiami įvairių mokslininkų samprotavimai analizuojama tema. Darbe paprastai sugrupuojamos ar susisteminamos įvairios teorijos tiriamu klausimu ir pateikiamas apibendrinimas. Referatas apipavidalinamas pagal bendrus akademinį rašto darbų reikalavimus.

Kursinis darbas. Kursinis darbas – tai studento savarankiškas pasirinktos temos nagrinėjimas, turintis mokslinio tiriamojo darbo elementų. Paprastai yra analizuojamos teorijos pasirinkta tema, suplanuojamas ir atliekamas pedagoginis tyrimas, atliktas darbas aprašomas, pateikiant tyrimo rezultatus ir jų interpretaciją bei apipavidalinamas pagal reikalavimus.

Baigiamasis studijų darbas. Baigiamasis studijų darbas – tai kvalifikacinis studento darbas, kuriame gali būti sprendžiamos teorinės ar taikomojo pobūdžio problemos. Studijų darbai gali būti istoriniai, teoriniai, taikomieji ir mišrūs. Baigiamiesiems darbams yra keliami aukštesni reikalavimai nei kursiniams darbams, nors darbo struktūra išlieka ta pati. Rašant baigiamąjį darbą būtina griežtai laikytis mokslinio tiriamojo darbo bei akademiniam rašto darbams keliamų reikalavimų. Baigiamojo darbo pagrindu baigiamųjų darbų gynimo komisija vertina studento pasirėngimą savarankiškam darbui ir suteikia mokytojo kvalifikaciją bei bakalauro ar magistro laipsnį.

Kadangi kursiniai ir baigiamieji darbai yra didesnės apimties ir skirti vienai konkrečiai problemai tyrinėti, todėl jiems atlikti yra skiriami darbo vadovai – katedros dėstytojai.

1.2. Studijų darbų rengimo ir gynimo tvarka

Pamokų planai, individualios užduotys ir referatai yra labiau susiję su atskirų disciplinų studijavimu ir dažniausiai turi gana siaurus mokomuosius tikslus. Kursiniai dabai ir baigiamieji darbai – tai platesnės apimties darbai, kurių turiniui ir formai yra keliami vieningi reikalavimai. VPU, PPF, edukologijos (pradinio ugdymo pedagogikos) studijų programos studentai bakalauro studijų laikotarpiu rašo du kursinius darbus ir baigiamąjį bakalauro darbą, magistrinių studijų metu – baigiamąjį magistro darbą.

Pirmajam kursiniam darbui temas yra siūloma rinktis iš pedagogikos ar psichologijos srities, o antrajam darbui – iš metodikos srities. Baigiamajame bakalauro darbe studentas gali tęsti pradėtas temas studijas, išplėsdamas tyrimo objektą. Taigi rengdami studijų darbus, studentai papildomai gilinasi į vaiko amžiaus tarpsnių psichologiją, susipažįsta su šiuolaikiniais moksliniais edukologijos tyrimais ir patikrina pedagogikos dėsnius praktikoje, studijuoja pasirinkto mokomojo dalyko ypatybes ir taip visiškai pasirėngia pedagogo darbui. Baigiamiesiems magistro darbams gali būti siūlomos mokslinio tiriamojo arba taikomojo pobūdžio temos.

Kadangi studijų darbo vertę lemia ne jo apimtis, bet kokybė, tai net ir pirmajame kursiniame darbe privalu laikytis moksliniam darbui keliamų reikalavimų. Kiekybiniai studijų darbų apimtys apribojimai (žiūr. 1 lentelę) sudaro sąlygas pradžioje mokslinio darbo ypatybes studentui išbandyti nedidelės apimtys darbe. Vėliau, rašydamas antrąjį kursinį darbą, studentas įtvirtina įgytus savarankiško darbo įgūdžius, apžvelgdamas daugiau literatūros šaltinių ir atlikdamas didesnę tyrimą. Todėl rengdamas baigiamąjį bakalauro darbą jis jau gali atlikti platesnę literatūros analizę ir reikšmingesnę pedagoginį tyrimą bei tinkamai apibendrinti jo rezultatus.

1 lentelė

Kiekybinės studijų darbo apimtys rekomencijos

Studijų darbas Struktūrinės dalys	I kursinis darbas	II kursinis darbas	Baigiamasis bakalauro darbas	Baigiamasis magistro darbas
Studijų darbo apimtis	15–20* psl.	20–30 * psl.	30–50 * psl.	40–60 * psl.
Šaltinių skaičius literatūros sąrašė	10–15	10–15	15–25	25–30
Tyrimo imtis	20–30 mokinių	40–60 mokinių	~100 mokinių	~200 mokinių
Santraukos apimtis	iki 1 psl.	iki 1 psl.	iki 1 psl.	iki 1 psl.
Įvado apimtis	~ 1 psl.	~ 1 psl.	~ 2 psl.	~ 2 psl.
Analitinės metodinės dalies apimtis	30–40 proc.	30–40 proc.	30–50 proc.	40–50 proc.
Eksperimentinės tiriamosios dalies apimtis	70–60 proc.	70–60 proc.	70–50 proc.	60–50 proc.

* – puslapių skaičius nurodytas be priedų.

Pastaba: pažymėtina, kad nurodytos apimtys yra rekomendacinio pobūdžio. Svarbiausia yra išsamiai išnagrinėti problemą. Kadangi studijų darbo apimtis ir struktūra labai priklauso nuo konkrečios temos ypatybių, todėl, suderinus su studijų darbo vadovu, jas galima keisti.

Temą studentai turi teisę pasirinkti iš katedroje esančių temų sąrašo arba gali siūlyti savo. Kadangi pageidautina, kad studijų darbo tema būtų susijusi su darbo vadovo mokslinių interesų sritimi, todėl studento pasiūlytai temai turi pritarti dėstytojas. Taigi studentas, pasirinkdamas darbo temą, kartu pasirenka ir darbo vadovą. Pažymėtina, kad už studijų darbo turinį ir kokybę, o būtent už darbe priimtus sprendimus ir mokslinio darbo išvadas, yra atsakingas studentas. Konsultuodamasis su darbo vadovu jis

savarankiškai atlieka tyrimą, parašo ir apipavidalina darbą. Todėl vadovas studentui neteikia paruoštų sprendimų, tik padeda parengti tiriamojo darbo planą, konsultuoja renkantis informacijos šaltinius ir atsako į klausimus, iškilusius, analizuojant gautus rezultatus. Vadovo uždavinys yra siekti, kad studentas, ieškodamas racionalių mokslinės problemos sprendimo variantų, kuo mažiau klaidžiotų klystkeliais.

Siekiant sudaryti galimybę studentams įgyti minčių dėstymo žodžiu patirties, kursiniai darbai yra ginami. Kursinio darbo pateikimo ir gynimo data yra skelbiama sesijos pradžioje. Kursiniai darbai vertinami gynimo metu. Apie vertinimo kriterijus skaitykite 5 skyriuje.

Baigiamąjį darbą studentas privalo pateikti iki nustatytos datos. Parengtą studento baigiamąjį darbą pirmiausia vertina vadovas. Jis sprendžia, ar studento įdirbis yra pakankamas, ar parengtą studijų darbą galima ginti. Baigtas darbas yra atiduodamas į katedrą, kuri paskiria recenzentą. Recenzentas, išnagrinėjęs darbą, parašo recenziją, kurioje nurodo darbo pranašumus ir trūkumus. Jei recenzento vertinimas teigiamas, diplomantui leidžiama darbą ginti. Recenzija pateikiama katedrai ne vėliau kaip dieną iki gynimo. Diplomantas turi teisę iš anksto susipažinti su recenzija, kad galėtų pasirengti atsakyti į pastabas. Baigiamieji darbai ginami ir vertinami uždarame baigiamųjų darbų gynimo komisijos posėdyje. Gynimo tvarka yra tokia:

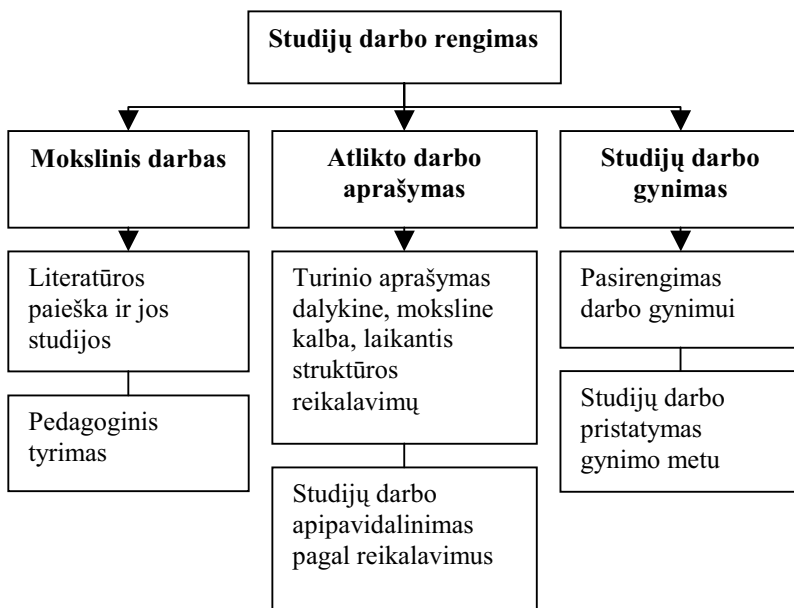
1. Baigiamojo darbo pristatymas
2. Atsakymai į pateiktus klausimus
3. Recenzijos paskelbimas
4. Atsakymas į recenzento nurodytus trūkumus
5. Vadovo atsiliepimas (žodžiu arba raštu)
6. Komisijos narių pasisakymai
7. Diplomanto žodis

Darbo pristatymui yra skiriama iki 10 minučių. Pristatant darbą rekomenduotina naudotis vaizdine medžiaga. Atsakydamas į komisijos narių

klausimus ir į recenzento pastabas diplomantas gali naudotis darbu, jį cituoti. Įvertinimas skelbiamas posėdžio pabaigoje (vertinimo kriterijai išdėstyti 5 skyriuje). Jei studentas baigiamojo darbo neapgina arba dėl esminių trūkumų jam neleidžiama ginti, tai pakartotiniam gynimui darbas gali būti teikiamas tik kitais studijų metais.

1.3. Studijų darbo rengimo etapai

Pagrindiniai studijų darbo rengimo etapai yra šie: literatūros paieška ir jos studijos, pedagoginis tyrimas, atlikto darbo aprašymas dalykine, moksline kalba ir jo apipavidalinimas, pasiruošimas studijų darbo gynimui ir jo pristatymas (1 pav.). Dirbant šie etapai dažnai vienas su kitu susilieja, pavyzdžiui, studijuojant literatūrą kartu yra planuojama darbo struktūra, atliekant pedagoginį tyrimą, pradedamas rašyti tekstas ir pan.

1 pav. Pagrindiniai studijų darbo rengimo etapai

Kaip jau minėta, temą studentas paprastai renkasi iš katedroje esančio temų sąrašo. Darbo temą gali siūlyti ir studentas, tačiau tyrimo objektas negali būti susijęs su kita, ne edukologijos krypties tema, pavyzdžiui, humanitariniais ar tiksliaisiais mokslais. Be abejo, edukologijos studijų programos studentų tiriamieji darbai gali remtis psichologija, filosofija, sociologija ir kt. Tačiau psichologijos, sociologijos ar kitų mokslų tyrimo objektai yra tik priemonė edukologiniams apibendrinimams. Temos gali būti susijusios su ugdomosios aplinkos bei jos poveikio ugdytinių požiūriui, vertybinėms orientacijoms bei kitiems motyvams analize. Gali būti siūloma patyrinėti naujų mokymo metodų taikymo efektyvumą, ugdytojų ir ugdytinių santykius ir pan.

Renkantis temą reiktų atsižvelgti į kelias svarbias aplinkybes. Pasirinkta tema studentui turėtų būti įdomi. Taip pat būtina įvertinti asmenines galimybes skirti tiriamajam darbui pasirinkta tema pakankamai laiko, apgalvoti, ar bus įmanoma atlikti eksperimentą vienoje ar keliuose mokyklose ir pan. Temos pasirinkimas gali priklausyti ir nuo to, ar ta tema pakanka literatūros, o taip pat nuo studento mokamos užsienio kalbos.

Pasirinkus temą, svarbu išsiaiškinti, kas sudaro jos esmę, sužinoti kuo daugiau apie savo tyrimo objektą bei suformuluoti problemą, ta tema surinkti bibliografiją ir ją trumpai peržvelgti, siekiant susidaryti kuo išsamesnį vaizdą apie nagrinėjamą problemą. Patartina jau pačioje pradžioje išsiaiškinti literatūros sąrašo sudarymo taisykles ir jį rašyti taisyklingai, kad vėliau tų pačių leidinių nereiktų visose bibliotekose vėl iš naujo ieškoti. Šiame etape studijuojama literatūra, padedanti suvokti viso darbo esmę ir jo atlikimo tvarką: išsiaiškinama, kokie autoriai ir kaip tyrinėjo panašias problemas, kokių pasiekė rezultatų; įvertinama, ką dar galima padaryti; išsiaiškinamos pagrindinės sąvokos, patikslinami ir apibūdinami specialieji terminai; galutinai pasirenkama tyrimo kryptis ir metodika, sudaromas būsimo darbo planas.

Planas padeda numatyti darbus, kuriuos būtina atlikti, kad visi klausimai būtų nuosekliai išnagrinėti nuo pradžios iki pabaigos. Pusiaus išnagrinėti klausimai sumenkina darbo vertę. Iš anksto parengtas planas vėliau

gali būti koreguojamas. Tai yra normalu, nes dirbant gali paaiškėti, kad planuojant pirminį darbo variantą nebuvo atsižvelgta į reikšmingas aplinkybes, be kurių sunku išnagrinėti temą, kad iškilo naujų klausimų, kad kai kuriais klausimais nerasta literatūros, o kitos išankstiniame plane numatytos dalys yra neaktualios ir jas reikia keisti. Planas gali būti tikslinamas iki pat rašymo pabaigos. Baigus darbą patikslintas planas dažnai tampa darbo turiniu.

Kadangi studijų darbai retai rengiami remiantis vien tik literatūra, būtina suplanuoti ir atlikti pedagoginį tyrimą. Suformuluota problema gali lemti tyrimo vyksmą. Vienoms problemoms išnagrinėti reiktų atlikti konstatuojamąjį tyrimą, t. y. įvertinti tiriamą situaciją, ypač jeigu ji nėra gerai žinoma. Kitoms problemoms iširti reiktų nustatyti įvairių veiksmų tarpusavio sąsają. Dalis pasirenkamų temų neapsieina be eksperimento, ypač tada, kai tiriamas ugdomasis poveikis. Šis etapas yra labai svarbus, nes kaip tik dabar numatoma, kas konkrečiai bus daroma. Rengiantis atlikti praktinį tyrimą, būtina konsultuotis su darbo vadovu, kad visi svarbūs tiriamojo darbo elementai būtų apgalvoti ir vėliau nereiktų darbo daryti iš naujo. Sunku tikėtis parašyti gerą darbą, kai studentas ateina pas darbo vadovą konsultuotis jau atlikęs pedagoginį tyrimą, nesuplanavęs jo iš anksto, neapsvarstęs teorinių prielaidų ir nenumatęs, kokių rezultatų laukiama. Nuostata „pirmiau padarysiu tyrimą, o jau paskui galvosiu, ką iš jo galima sukurpi“ yra ydinga. Iš tikrųjų prieš pradėdant rinkti praktinius duomenis reikia: sudaryti anketas ar klausimynus, numatyti, kokių rezultatų tikimasi ir pagal galimybes parengti lenteles, kurios vėliau bus užpildytos.

Prieš atliekant konkretų tyrimą rekomenduotina susipažinti su pedagoginių tyrimų metodika. Todėl vėl studijuojama literatūra, bet šį kartą tik ta, kuri gali padėti atlikti konkrečius pedagoginio tyrimo darbus, pavyzdžiui, C. M. Charles (1999), K. Kardelio (2002), B. Bitino (1998) knygos.

Kilusias mintis rekomenduotina pradėti užsirašinėti jau paruošiamuoju laikotarpiu. Pasirinkus tyrimo kryptį ir suplanavus pedagoginį tyrimą, nereiktų delsti pradėti rašyti juodrašį. Paprastai lygiagrečiai renkami ir

nagrinėjami empiriniai duomenys arba atliekami kitokie tyrimai, toliau studijuojama literatūra ir rašomas tekstas. Pradėti rašyti galima nuo tos dalies, kuriai turima medžiagos. Parašytą tekstą naudinga kuriam laikui atidėti į šalį ir prie jo sugrįžti vėliau, kai žinoma daugiau. Juodraštis – tai darbinė medžiaga, kurios nereikia bijoti braukyti. Peržiūrint tekstą būtina atsisakyti skambių tuščių frazių, nekartoti visiems žinomų teiginių. Parašius tiriamąją dalį, patartina grįžti prie analitinės dalies ir atidžiai skaitant įsitikinti, kad visas tekstas yra orientuotas į problemos nagrinėjimą. Svarbu ryžtingai atsisakyti dalių, kurios tiesiogiai nesusijusios su tiriamą problema.

Šiame etape galėtų padėti speciali, rašymo procesą aptarianti literatūra, pavyzdžiui, L. Rienecker, P. S. Jorgensen knygos „Kaip rašyti mokslinį darbą“ skyriai „Rašymo procesas“, „Rašymo negalė“ (2003, p. 59–92) ir Z. Nauckūnaitės knygos „Teksto komponavimas: rašymo procesas ir tekstų tipai“ skyriai „Kaip rengtis rašymui“, „Kaip komponuoti“, „Kaip tobulinti tekstą“ (2002, p.59–66; p. 142–155).

Viso darbo redagavimas užima nemažai laiko, nes darbą būtina apipavidalinti pagal reikalavimus. Patartina neskubėti ir atidžiai ištaisyti korektūros klaidas. Išspausdinus ir įrišus darbą dar reikia pasiruošti jo gynimui.

Daugiausia klaidų padaroma pradiniam ir baigiamajame darbo rengimo etape, nes dėl nepatyrimo ir klaidingo darbo eigos supratimo studentai neretai daugiausia dėmesio skiria teiginių ir faktų kaupimui bei jų aprašymui. Todėl pradėdant ir baigiant darbą rekomenduotina dažniau konsultuotis su darbo vadovu.

1.4. Literatūros paieška ir jos vertinimo kriterijai

Rengiantis rašyti studijų darbą, literatūros paieška ir atranka yra vienas iš svarbiausių sėkmingo darbo veiksmų. Kadangi galimybių surinkti bibliografiją šiandien yra išties nemažai, todėl svarbu išnaudoti jas visas, sugaištant kuo mažiau laiko. Be to, labai svarbu žinoti, kaip rastą informaciją įvertinti ir atsirinkti, nes medžiagos perteklius gali būti nesėkmingo darbo priežastis.

Nuo ko pradėti? Vienas iš pačių paprasčiausių būdų – peržvelgti elektroninius bibliotekų katalogus, VPU prenumeruojamas elektronines duomenų bazes, panašyti po internetą (naudingi internetiniai adresai pateikti 4 priede). Pradėti verta nuo pačios didžiausios Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos (LIBIS). Išsamesnius duomenis galima rasti kiekvienos konkrečios bibliotekos (VPU, VU ir kt.) elektroniniuose kataloguose. Patogu naudotis VPU bibliotekos parengtu Lietuvos akademinų bibliotekų elektroninių katalogų sąrašu. Kitų įstaigų elektroniniuose kataloguose radus tinkamos literatūros, belieka išsiaiškinti, kaip ja pasinaudoti.

Pažymėtina, kad elektroniniuose kataloguose galima rasti informaciją ne apie visus bibliotekoje esančius leidinius. Pavyzdžiui, elektroniniame VPU bibliotekos kataloge galima rasti informaciją apie naujesnius, maždaug po 1990 metų į biblioteką patekusius leidinius (2005 03 03). Ankstesnių spaudinių duomenų reiktų ieškoti kortelių kataloge.

Nuo 2004 metų Lietuvos elektroninių tezių ir disertacijų bazėje (ETD) pradėti kaupti ir magistro darbai. Prisijungus prie ETD katalogo galima greitai išsiaiškinti, ar pasirinktą temą jau kažkas tyrinėjo. Su įvairiais švietimo dokumentais ir kitokia mokymui(si) skirta medžiaga galima susipažinti Švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo plėtotės centro ir Informacinių technologijų centro svetainėse. Be to, kai kurių mokslinių žurnalų turinys yra skelbiamas internete. Pavyzdžiui, Edukologijos instituto svetainėje galima peržvelgti žurnalo „Socialiniai mokslai“ straipsnių anotacijas nuo 1999 metų.

Norint susipažinti su informacija VPU bibliotekos prenumeruojamose bazėse, reikėtų mokėti anglų kalbą. Priėjimas prie šių bazių dažnai įmanomas tik iš VPU tinklo kompiuterių, nors kartais gali būti suteikta galimybė prisijungti prie bazės ir iš kituose tinkluose esančių kompiuterių, žinant prisijungimo vardą. Tokia informacija yra pateikiama VPU bibliotekos svetainės skyrelyje apie prisijungimą prie duomenų bazių. Iš šiuo metu siūlomų galimybių verta pasinaudoti *EbscoHost* – periodinių leidinių santraukų ir visatekstės informacijos paieška *EBSCO Publishing* kuriamose bei licencijuotose duomenų bazėse. Neverta naršyti visose ba-

zėse. Paiešką naudingiausia apriboti *Academic Search Premier* baze. Rastą užsienio kalba informaciją galima automatiškai išversti, pasinaudojus automatinio vertimo programomis, kurias taip pat galima rasti internete. Tiesa, pažymėtina, kad šiais robotų vertimais tinka naudotis tik pradiniam literatūros paieškos etape, kai reikia atsirinkti literatūrą. Kadangi specialūs terminai dažnai nėra verčiami pažodžiui, tai netikslūs automatiniai vertimai, giliau analizuojant problemą, dažnai negelbsti.

Mokslinėje elektroninėje bibliotekoje *eLIBRARY.LT*, priklausančioje tarptautiniam elektroniniam bibliotekų tinklui, sukaupta daugiau nei 6000 pavadinimų įvairių mokslinių žurnalų iš viso pasaulio. Kadangi leidinių tematika labai įvairi, tai tarp daugiau nei 8 milijonų straipsnių galima rasti ir socialinių mokslų srities problemoms skirtų darbų.

Naršant internete, reikia naudotis paieškos sistemomis, pavyzdžiui, *Google*. Ieškant informacijos internete, elektroniniuose bibliotekų kataloguose ar duomenų bazėse naudojami raktiniai žodžiai – prasminiai temos ar problemos žodžiai. Tam dažnai tinka terminai. Bet parašius vieną raktinį žodį dažnai yra gaunamas labai ilgas nuorodų sąrašas. Tada reikia siaurinti temą, tikslinant prasminius žodžius ir naudojant jų kombinacijas. Medžiagos ieškojimas pagal raktinius žodžius reikalauja įgudimo, todėl vargu ar įmanoma, pirmą kartą prisėdus prie kompiuterio, susirasti visą reikalingą literatūrą. Nagrinėjant temą keičiasi supratimas, kartais keičiasi net ir tyrimų kryptis, todėl atsiranda nauji prasminiai žodžiai. Neretai pirmas prisėdimas prie kompiuterio sukelia abejones, ar pakaks literatūros, o kartais, atvirksčiai, atrodo, kad medžiagos neapbrėpiamai daug. Tokiu atveju labai svarbu teisingai atsirinkti.

Kadangi internetinė medžiaga yra lygiavertė kitiems informacijos šaltiniams, todėl rašant studijų darbą ji gali būti plačiai naudojama. Tačiau reiktų nepamiršti, kad internete dažnai skelbiama pati naujausia, dar nepatikrinta informacija, be nuorodų į pirminį šaltinį. Be to, internete yra daug neprofesionaliai parengtos medžiagos. Todėl studijų darbui renkant medžiagą, patartina būti itin kritiškam. Internete radus dominantį straipsnį reiktų atkreipti dėmesį, ar jis turi autorių, ar jo pabaigoje yra pateikta

bibliografija. Apie interneto svetainės, kaip mokslinio šaltinio, tinkamumą galima spręsti pagal tai, kam svetainė priklauso (pvz., akademinės ir valstybinės įstaigos, įvairūs centrai ir pan.), kokiais tikslais ji buvo sukurta ir kt. Beje, studijų darbo literatūros sąrašas neturėtų būti sudarytas vien tik iš internetinių šaltinių, jie pastarąjį tegali papildyti.

Ne visa surasta literatūra tinka studijų darbui rašyti, nes publikuojami leidiniai turi labai nevienodą mokslinę vertę. Tinkamus leidinius būtina atsirinkti, atsižvelgiant į jų pobūdį. Pagal informacijos pobūdį visą spausdintą, internetinę ir įvairiose elektroninėse laikmenose (CD, DVD ir kt.) pateiktą medžiagą galima suskirstyti į tokias grupes:

1. Recenzuoti mokslo darbai:

1.1. Straipsniai moksliniuose leidiniuose ir akademinėse duomenų bazėse („Pedagogika“, „Socialiniai mokslai“, „Acta Paedagogica Vilnensia“, „Tiltai“, ETD, „EbscoHost“ ir kt.);

1.2. Disertacijos;

1.3. Monografijos.

2. Straipsniai ir pranešimai nerecenzuotuose konferencijų leidiniuose.

3. Straipsniai mokslo populiarinimo ir profesiniuose leidiniuose („Žvirblių takas“, „Gimtas žodis“, „Dialogas“ ir kt.).

4. Plačiai visuomenei skirti leidiniai, straipsniai laikraščiuose, žurnaluose ir internete.

5. Įvairūs mokytojai ir informaciniai leidiniai:

5.1. Vadovėliai, mokytojai leidiniai, metodiniai nurodymai.

5.2. Enciklopedijos, žinynai, žodynai.

5.3. Moksleivių vadovėliai, mokytojo knygos, patyčių sąsiuviniai, papildoma mokomoji medžiaga.

5.4. Teisės aktų rinkiniai („Valstybės žinios“, LRS svetainė) ir švietimo dokumentai (LR švietimo ir mokslo ministerijos svetainė, Švietimo plėtotės centro svetainė, Švietimo informacinių technologijų centro svetainė).

Mokslinių požiūriu vertingiausia literatūra yra recenzuoti mokslo darbai: straipsniai moksliniuose leidiniuose, akademinėse duomenų bazėse,

disertacijos ir monografijos. Juose yra nagrinėjamos aktualios mokslinės problemos, pateikiami ir analizuojami naujausių tyrimų rezultatai, apibendrinamos ir kritiškai įvertinamos teorijos. Verta patyrinėti šių leidinių bibliografiją, nes joje paprastai pateikiamos nuorodos tik į vertingas ir aktualias publikacijas. Pirmiausia reiktų susipažinti su naujausia literatūra, nes joje gali būti apžvelgti ir įvertinti anksčiau paskelbti leidiniai. Tačiau rašant istorinio pobūdžio studijų darbą, gali būti svarbu išstudijuoti anksčiau skelbtas interpretacijas senesniuose leidiniuose. Bet kokių atveju būtina perskaityti ne tik naujausius darbus nagrinėjamu klausimu, bet ir ankstesnes vertingas publikacijas. Mokslinė literatūra padeda susipažinti su mokslinio darbo specifika ir metodika.

Kaip šaltiniais galima naudotis ir jau apgintais magistro darbais.

Naudojantis nerecenzuota konferencijų leidinių medžiaga, reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad šiuose leidiniuose gali būti nesilaikoma mokslo darbams keliamų reikalavimų. Todėl juose esanti net ir labai aktuali informacija gali būti pateikta neišsamiai ar netiksliai.

Straipsniai mokslo populiarinimo ir profesiniuose leidiniuose paprastai rašomi praktikai aktualiais klausimais, laisvesniu stiliumi, plačiau nesigilinant į teorines problemas. Studijų darbe, atsižvelgiant į temą, gali būti panaudoti atskirų autorių samprotavimai.

Studijų darbe reiktų vengti populiariuose leidiniuose, laikraščiuose, žurnaluose, internete pateikiamos plačiai visuomenei skirtos informacijos, nes čia net ir labai svarbūs bei aktualūs klausimai gali būti nagrinėjami paviršutiniškai ir tendencingai, ypač jei apie juos rašo ne specialistai. Publicistika turi kitokią paskirtį. Rašantieji studijų darbus būsimieji profesionalai turėtų naudoti patikimus šaltinius.

Renkantis temą gali būti naudojami vadovėliai, mokomieji leidiniai, metodiniai nurodymai. Enciklopedijos, žinynai ir žodynai gali būti naudingi aiškinantis sąvokas ir sudarant planą. Tačiau vien tik jais naudotis rengiant darbą nepatartina, nes šiuose leidiniuose išdėstytos tik būtinos žinios. Studentas su šiais pagrindiniais teiginiais jau turėtų būti susipažinęs prieš pradėdamas rašyti darbą. Rengiant studijų darbą šios žinios iš-

plečiamos, susipažįstant su papildoma literatūra ir savarankiškai atliekant tyrimus.

Dažnai studijų darbuose moksleivių vadovėliai, mokytojo knygos, pratybų sąsiuviniai, papildoma mokomoji literatūra tampa analizės objektu. Iš jų gali būti išrenkamos atskiros temos ar užduotys, jos naujai grupuojamos ir sisteminamos bei daromi apibendrinimai, kurie lyginami su teigimais švietimo dokumentuose. Todėl studijų darbuose šie leidiniai yra plačiai naudojami.

Neverta gaišti laiko ieškant gatavo rašto darbo internete ar kitur dėl kelių priežasčių. Pirma, studijų darbas yra skirtas savarankiškam studento mokymuisi. Todėl jis nėra tikslas, bet priemonė gebėjimams įgyti. Antra, pasirinkti šaltiniai turėtų būti kokybiški, o apie internete pateiktus darbus gauti patikimos informacijos dažniausiai neįmanoma. Trečia, nustačius plagiatą, rizikuojama prarasti garbingo studento vardą ir būti įvertintam neigiamai.

2. PEDAGOGINIO TYRIMO METODIKOS PRADMENYS

2.1. Mokslinio tyrimo samprata

Kiekvienas žmogus ilgainiui sukaupia nemažai įvairios patirties. Tačiau kiti šia patirtimi dažnai negali pasinaudoti, nes ji yra labai asmeniškai, subjektyvi ir niekaip neišreikšta. Tai buitinis pažinimo lygis. **Moksliniu pažinimu** sukaupią žmonijos patirtį siekiama apibendrinti ir perduoti ateinančioms kartoms. Tam yra sukurtos tam tikros taisyklės, kurių laikantis, informacija gali būti nesunkiai suprantama, patikrinama ir papildoma. Todėl moksliniam pažinimo būdui yra būdingas objektyvumas, viena reikšmė, tikslumas ir detalumas.

Mokslinio pažinimo būdu tyrinėjant įvairius pasaulio objektus ir reiškinius betarpiškai susiduriama su skirtinga jų prigimtimi. Šiuo metu visos mokslo sritys gali būti suskirstytos į tris stambias dalis: tiksluosius, humanitarinius ir socialinius mokslus. Tikslųjų mokslų tikslas iš esmės yra orientuojamas į objekto tyrimą, atsiribojus nuo konteksto. Naudojant tiksluosius mokslinio tyrimo metodus, stengiamasi formulėmis aprašyti objektą, jo dėsnius, kurie nepriklauso nuo konteksto. Humanitariniai mokslai iš esmės yra kontekstiniai mokslai. Tiriant kontekstą naudojami aprašomuosieji metodai, kurie nėra tikslūs. Socialiniai mokslai tiria objektą kontekste ir tarp tikslųjų ir humanitarinių mokslų yra tarpinėje padėtyje. Todėl socialiniuose moksluose naudojami ir tikslųjų mokslų, ir humanitarinių mokslų metodai. Jie dažnai yra vadinami kiekybiniais ir kokybiniais metodais. Kadangi edukologija, o kartu ir pedagogika, priskirtina socialiniams mokslams, tai pedagoginiuose tyrimuose taip pat yra naudojami ir kiekybiniai, ir kokybiniai metodai.

Siekiant išsiaiškinti kol kas dar neaiškius dalykus paprastai imamas **mokslinio tyrimo**. Tyrimas naudojamas, kai susiduriama su klausimu, į kurį dar nėra atsakytą. Nežinojimas gali būti subjektyvus ir objektyvus. Nežinojimas yra subjektyvus, kai jį galima pašalinti studijuojant arba

keliant kvalifikaciją ar paprasčiausiai surandant atsakymą žinyuose ar internete. Tačiau kai sukaupotos žinios neduoda atsakymo į klausimą, tada reikalingi papildomi tyrimai ir apibendrinimai. Toks objektyvus nežinojimas sukuria prielaidas iškelti problemą moksliniam tyrimui. Taigi **problema** gali būti apibrėžiama kaip žmonių veikloje iškilęs uždavinys, reikalaujantis teorinio ar praktinio sprendimo. Mokslinis tyrimas nėra skubotas procesas, bet nuoseklus ir sistemingas atsakymo ieškojimas, naudojantis visa prieinama informacija, logiškai ją apibendrinant bei patikrinant praktikoje.

Problemos gali būti tiriamos dviem būdais – teoriškai ir empiriškai. Teoriniu tyrimu gali būti siekiama sukurti, papildyti ar paneigti teorijas, jas apibūdinti, palyginti, išanalizuoti, apibendrinti bei įvertinti. Empiriniu tyrimu teorijas paprastai siekiama patikrinti praktikoje, išaiškinti jų panaudojimo praktikoje prielaidas, apibrėžti jų taikymo ribas ir pan. arba apibūdinti ir išanalizuoti naujus, netyrinėtus reiškinius.

Empirija [gr. *empeiria*] – tai „pažinimas paremtas <...> patyrimu“¹. Todėl empiriškai tyrinėjant paprastai remiamasi praktikoje surinktais duomenimis. Šiuo atveju gali būti taikomi jau anksčiau minėti kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai. Pirmieji tyrimo metodai tinka iš anksto iškelto hipotezėms patvirtinti arba paneigti. Kiekybiniai duomenys renkami iš anksto sudarius anketas ar numačius užduotis. Vėliau rezultatai yra suskaičiuojami, interpretuojami ir daromos išvados. Antrieji tyrimo metodai suteikia galimybę pastebėti naujas reiškinių ypatybes ar atskleisti naujus, iki šiol nepastebėtus reiškinius. Kokybiniai duomenys paprastai renkami betarpiškai stebint reiškinį ir viską išsamiai fiksuojant, užduodant atviro tipo klausimus ir pan. Kadangi surinktų duomenų dažniausiai neįmanoma išreikšti skaičiais, jie tvarkomi kitaip: analizuojami, grupuojami, sisteminami, struktūrizuojami ir daromos išvados. Viename tyrime gali būti renkami ir kokybiniai, ir kiekybiniai duomenys, kurie vėliau interpretuojami panaudojant teorinius teiginius.

¹ Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius, 1985, p. 137.

Paprastai studentų atliekami tyrimai yra taikomojo pobūdžio. Tai reiškia, kad studentai, susipažinę su mokslinėmis teorijomis ir pagrindiniais jų teiginiais, dalykiškai tiria praktinę problemą. Savo empirinių tyrimų rezultatus interpretuoja ir daro išvadas, juos lygindami su kitų mokslininkų gautais rezultatais bei remdamiesi mokslinių teorijų teiginiais.

2.2. Pedagoginio tyrimo organizavimo reikalavimai

Mokslinio tyrimo procesas yra sudėtingas ir nevienalytis. Todėl ruošiantis pedagoginiam tyrimui, jį vykdant ir analizuojant jo metu surinktus duomenis būtina laikytis tam tikrų taisyklių.

Etiniai tyrimo organizavimo klausimai yra vieni svarbiausių. Pažymėtina, kad pedagoginiai tyrimai grindžiami **tiriamųjų savanoriškumu**. Kai kuriose užsienio šalyse, norint atlikti tyrimą mokykloje, būtina gauti ne tik mokyklos vadovo leidimą, bet ir moksleivių tėvų raštiškus sutikimus. Lietuvoje paprastai pakanka mokyklos vadovo ir klasės auklėtojo žodinio sutikimo.

Planuodamas tyrimą tyrėjas turėtų laikytis pagrindinio principo – „nepakenk“. Reikėtų apgalvoti, ar tyrėjo užduodami klausimai nežeis, nesukels psichologinio diskomforto, ar pats tyrimas vienaip ar kitaip netraumuos tiriamųjų.

Kita svarbi etinė nuostata yra **tiriamųjų anonimiškumas**. Pagrindinis būdas šiai nuostatai užtikrinti yra tiriamųjų pavardžių (ir vardų) nenaudojimas anketuojant. Surinkti duomenys koduojami, pasižymint sau, kokioje mokykloje ir kelintoje klasėje anketos ar klausimynai buvo užpildyti. Todėl tyrėjas visada žino, kam priskirtini vieni ar kiti duomenys, bet šių duomenų viešai neskelbia. Studijų darbe aprašant tyrimą galima paminėti kokiose mokyklose ar klasėse jis buvo atliktas, bet nei mokytojų, nei moksleivių pavardžių skelbti nederėtų. Aptariant moksleivių darbus, vaikų vardus galima minėti, nes konkretūs tyrimo dalyviai iš vardų dažnai negali būti atpažįstami – jie į konkretų asmenį jau nenurodo. Nors konkrečios mokytojų pavardės ir neskelbiamos, studentams vis tiek būtų ne-

etiška tiesmukai komentuoti mokytojų darbo ypatumus ir daryti kategoriškas išvadas. Stokojant patirties nesunku suklysti, todėl kiekvieną savo teiginį reiktų stengtis kruopščiai pagrįsti ir išvadas daryti labai atsargiai.

Būtina paminėti dar vieną etinį principą – **sąžiningumą**. Šis principas iš tyrėjo reikalauja pateikti tik tuos duomenis, kurie buvo gauti iš tikrųjų. Tai reiškia, kad duomenys negali būti klastojami, nuslepiant nepageidaujamus ar „prikuriant“ tinkamų. Juolab kad „netikėti“ duomenys kartais gali padėti atskleisti problemą nauju aspektu. Be to, duomenis interpretuojant, tokie netikėtumai padeda pažvelgti į problemą įvairiapusisčiau.

Vienas moksliskumo požiūriu svarbiausių principų yra **kartotinum**o principas, susijęs su duomenų patikimumu. Tai reiškia, kad būtina tiksliai laikytis visų su tyrimo metodika susijusių reikalavimų, o tyrimo metodikos aprašymą pateikti taip, kad ir kiti tyrėjai galėtų pakartoti tyrimą ir gauti panašių rezultatų.

Kitas svarbus mokslinio tyrimo principas – **objektyvumas**. Tyrimo objektyvumas labai priklauso nuo pasirinkto vertinimo būdo. Jeigu to paties moksleivio darbas vieną kartą įvertinamas 5 balais, o kitą kartą – 7, tai darbo vertinimo procedūra nėra detalai apgalvota. Tokiu atveju būtina tikslinti vertinimo kriterijus ir tuos pačius darbus peržiūrėti dar kartą, geriausia po kelių dienų. Jeigu yra vertinama 100 darbų, tai vertinant pirmąjį darbą kriterijai dar nėra taip gerai suvokti, negu kad vertinant šimtąjį darbą. Todėl visada verta įvertinti darbus pakartotinai, nežiūrint į pirmo įvertinimo rezultatus. Taigi objektyvumo principo garantavimas gali pareikalauti papildomų tyrėjo pastangų.

Dar vienas svarbus reikalavimas surinktiems duomenims yra jų **validumas**. Jis nurodo, ar iš tikrųjų surinkti duomenys matuoja tiriamąją savybę. Todėl pasirenkant tyrimo objektą, formuluojant tyrimo tikslą ir uždavinius, sudarant anketas ar klausimynus, interpretuojant tyrimų rezultatus reikia susikaupus atidžiai permąstyti – ar tai ką darau iš tikrųjų yra tai, ką turėčiau daryti, aiškindamasis vieną ar kitą klausimą. Vaizdžiai tariant, jeigu anketoje klausiu apie galvą, tai ar galiu daryti išvadas apie uodegą.

Moksliniam tyrimui keliamas dar vienas rimtas reikalavimas – tai ti-

riamųjų kontingento **reprezentatyvumas**. Tai reiškia, kad tyrėjas, siekdamas ištirti kokią nors populiaciją (pavyzdžiui, Lietuvos moksleivius), tiriamuosius renkasi pagal tam tikras griežtas taisykles, įsitikindamas, kad tyrimo dalyviai tą populiaciją atstovauja arba reprezentuoja. Tiriamuosius būtina rinktis atsitiktinai. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad mokykloje mokomasi klasėmis, atskirus moksleivius pasirinkti labai sudėtinga. Todėl paprastai tyrimui yra pasirenkama visa klasė. B. Bitinas pažymi (1998, p. 156), kad edukologinių tyrimų imtis iš 600–700 moksleivių yra pakankamai patikima. Tai reiškia, kad norint ką nors teigti apie Lietuvos moksleivius, reikia atsitiktinai pasirinkti ir ištirti bent 600 moksleivių. Kursiniuose studentų darbuose ši sąlyga praktiškai niekada nėra išpildoma. Baigiamuosiuose darbuose taip pat nereikalaujama tiek daug tiriamųjų (žiūr. 1 lentelę). Todėl studijų darbuose darant išvadas būtina atsižvelgti į tyrimo imtį: jeigu apklaustas vienas mokytojas, tai tik apie to vieno mokytojo nuomonę tegalima kalbėti, jeigu ištirta viena klasė, tai pastebėtas tendencijas galima formuluoti tik tai vienai klasei, o jeigu ištirtos visos kaž kurios mokyklos ketvirtos klasės, tai išvadas galima formuluoti tos mokyklos ketvirtos klasės moksleiviams. Imties sudarymas yra gana sudėtingas dalykas. Plačiau šiuo klausimu galima pasiskaityti B. Bitino knygoje (1998, p.153–159).

Taigi reiktų nepamiršti, kad studijų darbe siekiama dalykiškai ištirti problemą, todėl organizuojant pedagoginį tyrimą, būtina laikytis etinių ir mokslinio darbo principų.

2.3. Problema, tyrimo objektas ir tyrimų rūšys

Problemos tyrimas – tai nuoseklus atsakymų į klausimus „kas (koks)“, „kodėl“, „kaip“ ieškojimas. Paprasčiausia yra stengtis atsakyti į klausimą „kas tai yra“ arba „koks yra tiriamasis požymis“, sudėtingiau – į klausimą „kodėl“ ir sudėtingiausia – į „kaip“. Pavyzdžiui, galima ištirti moksleivių skaičiavimo įgūdžių lygį pirmoje klasėje. Tada bus galima atsakyti į klausimą, **kokie** pirmos klasės moksleivių skaičiavimo įgūdžiai. Norint atsakyti į klausimą, **kodėl** skaičiavimo įgūdžių lygis konkrečioje klasėje bū-

tent toks, teks išnagrinėti visą eilę veiksnių: kiek valandų tokio pobūdžio užduotims buvo skirta, kokie metodai buvo naudojami, pagal kurį vadovėlį buvo dirbama ir pan. Be to, tikslinga atlikti papildomą tyrimą kitose klasėse, kuriose dirbama pagal alternatyvius vadovėlius ir palyginti šių dviejų tyrimų rezultatus, atsižvelgiant į dažniausiai naudotus metodus, galbūt skirtingą mokytojų patirtį ir pan. Tačiau šių tyrimų gali nepakakti, jei bus siekiama atsakyti į klausimą, **kaip** pasiekti geresnių rezultatų. Teks dar susipažinti su kognityvinės raidos teorijomis, pasidomėti dalyko metodikos ypatybėmis, išanalizuoti alternatyvių vadovėlių turinius ir kt. Išsiaiškinus šias ir kitas aplinkybes, bus galima numatyti naujas ugdomasias priemones ir organizuoti pedagoginį eksperimentą. Taigi galima kelti įvairius tyrimo klausimus.

Studijų darbe pirmiausia reiktų suformuluoti problemą ir pasirinkti **tyrimo objektą** – tai, kas bus tirama. Paprasčiausia tyrimo objektą rinktis pagal pedagoginio proceso komponentus: rezultatas – ugdytinių pasiekimai, veikla – ugdomasis procesas, ugdymo prielaidos – aplinka ir kt.

Pedagoginėje sąveikoje dalyvauja ugdytinis ir ugdytojas. Ši sąveika nėra simetrinė. Ugdytojas gali rinktis veiklos priemones ir būdus, ugdytinis yra labiau suvaržytas, jo įtaka ugdomajam procesui yra mažesnė. Tačiau sprendžiant apie ugdomojo proceso sėkmę, ugdomųjų pasiekimai – žinios, įgūdžiai, gebėjimai, elgsena, motyvacija, nuostatos – lemia. Todėl siekiant atskleisti pedagoginio proceso sėkmės mechanizmus, dažnai pasirenkamas rezultatų lygmens objektas. Šis lygmuo suteikia daug tyrimo galimybių.

Labiau ribotas yra veiklos lygmuo. Renkantis veiklos pobūdį, ugdytojo įtaka ugdomajam procesui yra svarbiausia. Todėl veiklos lygmens objekto tyrimas suteikia galimybes patikrinti naujus veiklos būdus ir priemones, taip pat veiklos organizavimo kokybę, pasirinkto turinio tinkamumą, išnagrinėti naujų mokymo metodų taikymo efektyvumą ir pan.

Dar labiau ribotas, mažiau tyrimo galimybių turintis yra ugdymo prielaidų lygmuo, skirtas pedagoginei aplinkai, ugdymo sąlygoms tirti, ugdytinių poreikiams nagrinėti. Kadangi ugdymo tikslas vis tik yra ugdytinių

pasiekimai, tai net ir tiriant aplinką orientuojamasi į aplinkos poveikio ugdytinių pasiektiems rezultatams įvertinimą. Pavyzdžiui, gali būti nagrinėjamas pedagoginės aplinkos poveikis ugdytinių požiūriui, vertybinėms nuostatomis, motyvacijai ir pan.

Pasirinkus tyrimo objektą, reiktų suformuluoti **tyrimo tikslą**, kuriuo gali būti siekiama aprašyti objektą, jį paaiškinti arba numatyti, kaip jį patobulinti.

Vėliau būtina numatyti, kokį tyrimą reiktų atlikti tam tikslui pasiekti. Pats paprasčiausias yra tyrimas, kai siekiama **konstatuoti esančią būklę**, pavyzdžiui:

- nustatyti moksleivių pasiekimų kurioje nors srityje lygį;
- išaiškinti, kurie ugdymo metodai dažniausiai naudojami kurio nors dalyko pamokose;
- ištirti ugdomojo proceso dalyvių santykių pobūdį, bendravimo intensyvumą ar emocinio palaikymo lygį.

Tokios rūšies tyrimas paprastai leidžia atsakyti į klausimą **kas (koks)**. Tačiau toks būklės konstatavimas ugdomojo proceso paprastai nepaaiškina ir jo tobulinimui turi nedaug įtakos.

Daugiau informacijos gaunama, kai atliekamas **grupių duomenų palyginimas**. Lyginant nustatomos tiriamų reiškinų kiekybinės ir / ar kokybinės charakteristikos. Gali būti lyginami:

- eksperimentinės ir kontrolinės grupių duomenys;
- duomenys iki eksperimentinio poveikio ir po eksperimento;
- skirtingų tiriamųjų grupių (mergaičių ir berniukų, I, II, III, IV klasių moksleivių, miesto ir kaimo, iš pilnų šeimų ir nepilnų šeimų moksleivių) matavimų duomenys;
- mokslinėje literatūroje paskelbto tyrimo ir naujai atlikto tyrimo duomenys.

Lyginimo metu sugretinus duomenis, galima pagrįsti teiginius apie tiriamųjų savybių ar elgsenos ypatybių panašumus ir skirtumus. Interpretavus ir apibendrinus rezultatus gali būti daromos išvados apie panaudotų metodų, pasirinktų priemonių, sudarytos pedagoginės aplinkos didesnę tin-

kamumą tiriamosios savybės ugdymui. Beje, norint padaryti pagrįstas išvadas, reiktų įsitikinti, kad grupių duomenų skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Plačiau apie tai rašoma B. Bitino knygos „Ugdymo tyrimų metodologija“ 8 skyriuje „Statistiniai skirstiniai“ (1998, p. 159–188).

Pats sudėtingiausias ir labiausiai reiškinio vidinę struktūrą atskleidžiantis yra tyrimas, kuriuo siekiama **nustatyti ryšius**. Paprasčiausiu atveju siekiama nustatyti ryšius tarp tiriamojo pasiekimų keliose srityse. Šiuo atveju nustatomas ryšys ir įvertinamas to ryšio stiprumas tarp požymio, laikomo veiksniu ir požymio, kuris interpretuojamas kaip rezultatas. Kaip žinia, pedagoginio proceso rezultatus lemia keletas veiksnių. Todėl tiriant svarbu išskirti svarbiausius veiksnius, nustatyti jų reikšmingumą. Ryšių nustatymas yra gana sudėtinga procedūra ir studijų darbuose ji naudojama rečiau. Apie statistinių metodų panaudojimą nustatant ryšius plačiau galima pasiskaityti anksčiau minėtos B. Bitino knygos 9 skyriuje „Statistiniai ryšiai“ (1998, p. 188–223).

Vadinasi, ruošiantis atlikti pedagoginį tyrimą, jam reiktų tinkamai pasirngti: susipažinus su šaltiniais nagrinėjama tema, suformuluoti problemą, pasirinkti tyrimo objektą ir apsispręsti, kokios rūšies tyrimas labiausiai tiktų.

2.4. Tyrimo etapai ir metodai

Kaip jau minėta, pedagoginis tyrimas organizuojamas tik jam kruopščiai pasirngus. Patį tyrimo procesą bendru atveju galima suskaidyti į tris dalis:

- duomenų rinkimas;
- duomenų tvarkymas ir rezultatų pateikimas;
- tyrimo rezultatų interpretavimas.

Kiekviename etape yra naudojami tam tikri mokslinio tyrimo metodai.

Renkant duomenis dažniausiai yra naudojami šie metodai: pedagoginis stebėjimas, pokalbis, apklausa (kontrolinės užduotys), testavimas, eksperimentas. Duomenų rinkimo etape naudojamos dažnai paties tyrėjo sukurtos priemonės. Ruošiantis ir atliekant duomenų rinkimą, rengiant priemones būtina laikytis tam tikrų taisyklių.

Pedagoginis stebėjimas atliekamas siekiant pažinti ugdytinius, ugdomąją veiklą ir visą ugdomąjį procesą. Labiausiai šis metodas tinka rinkti duomenims apie ugdytinio ir ugdytojo veiklą. Mokslinis stebėjimas skiriasi nuo kasdieninio tuo, kad jis yra tikslingas, jam iš anksto yra pasirengiama ir duomenys yra fiksuojami paties stebėjimo metu arba užrašomi iškart jam pasibaigus. Patartina prieš pradėdant stebėti sudaryti klausimyną arba stebėjimų schemą, kad būtų galima kryptingai ieškoti atsakymo į konkrečius klausimus. Stebėjimo metu klausimyne gali būti užsirašinėjamos pastabos, stebėjimų schemoje naudojantis sutartiniais ženklais trumpai pasižymima dominanti informacija, pildomos lentelės ir kt. Siekdamas likti objektyvus, stebėtojas paprastai nesikiša į ugdomąjį procesą. Turint aiškų tikslą – stebėti konkretų tiriamąjį požymį – galima surinkti daug įdomios medžiagos apie stebimo požymio raišką. Nepaisant stebėjimo pranašumų, jo patikimumas nėra itin didelis, nes daug kas priklauso nuo stebėtojo asmenybės.

Pokalbis taip pat yra labai universalus duomenų rinkimo metodas. Jam taip pat reiktų iš anksto pasiruošti, susirašant svarbiausius klausimus. Šiuo būdu galima surinkti duomenis apie veiklos ir elgesio motyvus, nuomones, požiūrius ir pan. Tačiau renkant duomenis pokalbio metodu, kaip ir stebint, sugaištama labai daug laiko. Todėl jis naudojamas dažniausiai tokiais atvejais, kai dėl kokių nors priežasčių neįmanoma tiriamųjų apklausti raštu (pavyzdžiui, kai tiriami jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleiviai dar nemoka rašyti).

Atliekant pedagoginius tyrimus **anketinė apklausa** yra vienas iš pagrindinių duomenų rinkimo būdų. Dažniausiai apklausa atliekama naudojant paties sudarytą anketą. Kartais apklausos lapas vadinamas klausimynu, ypač jei jis didelės apimties. Šis būdas tik iš pažiūros atrodo paprastas, tačiau norint surinkti patikimus duomenis reikia daug patirties. Atsakymai į anketos klausimus labai priklauso nuo respondentų asmeninių savybių, psichinės būsenos, aplinkybių, kuriomis atliekama apklausa ir kt. Todėl atliekant apklausą, būtina stengtis, kad įvairūs pašaliniai veiksniai kuo mažiau lemtų atsakymus.

Anketoje klausimai išdėstomi nuosekliai ir logiškai pagal respondento, o ne anketos sudarytojo mąstymo būdą. Moksleiviams pateikiami klausimai turėtų būti trumpi ir aiškūs, nekeliantys nereikalingų emocijų. Formuluoiant klausimus naudojamos paprastos sintaksinės konstrukcijos, nenaudojami tarptautiniai žodžiai, tekstas gali būti iliustruojamas piešiniais. Atsakymui parašyti paliekama pakankamai vietos. Anketoje neturi būti užuominos, kuris atsakymas yra teisingas. Apklauskos sėkmė daug priklauso ir nuo klausimų formuluočių – net truputį pakeitus klausimą, gali būti gauti skirtingi atsakymai. Todėl patartina iš pradžių sudaryti bandomąją anketą ir pasiūlyti ją užpildyti keletui respondentų. Po to, atsižvelgus į atsakymus, reiktų pataisyti neaiškius ar netikusius anketos klausimus ir tik tada pradėti masinę apklausą.

Anketoje gali būti pateikiami kelių tipų – atviro, uždaro ir pusiau uždaro tipo – klausimai. Atviri klausimai neriboja respondentų minties laisvės. Pavyzdžiui, į klausimą „Ką dažniausiai veiki po pamokų?“ apklausiamasis gali atsakyti, kaip nori. Jie tinka tada, kai norima apžvelgti problemą arba kai toks klausimas pateikiamas pirmą kartą ir nėra aiškūs galimi jo atsakymo variantai. Uždaro klausimo atveju, vienas po kito išvardijami galimi atsakymai, o pabaigoje, atsižvelgiant į klausimo formulotę, pasiūlomas dar vienas papildomas atsakymas, pavyzdžiui, „negaliu atsakyti“, „nežinau“, „kiti“ ir pan. Gali būti naudojami ir pusiau uždaro tipo klausimai. Tada pabaigoje, po siūlomų atsakymų rinkinio, paliekama tuščia vieta respondento pasiūlytam atsakymui.

Įsidėmėtina, kad anketą paprastai sudaro dviejų rūšių klausimai: apie tiriamąją savybę ir apie asmenį. Pavyzdžiui, gali būti renkami duomenys apie tiriamųjų pomėgius, požiūrius, nuostatas, motyvus. Be to, tokiu būdu gali būti įvertinami ugdytinių pasiekti rezultatai (skaičiavimo įgūdžių lygis, skaitomo teksto suvokimo lygis, piešimo gebėjimų lygis ir kt.). Surinkti įvairūs duomenys apie asmenį (lytis, amžius, išsilavinimas, stažas, gyvenamoji vieta ir pan.) naudojami interpretuojant tyrimo rezultatus. Dažniausiai atliekamas duomenų palyginimas pagal amžių, pagal lytį, pagal klasę ir pan.

Tiriant ugdomojo proceso rezultatus, neretai yra sudaromi užduočių klausimynai, kurie vadinami kontrolinėmis užduotimis ar kontroliniais darbais. Juose taip pat gali būti naudinga pateikti klausimus apie asmenį.

Testavimas – svarbus duomenų rinkimo metodas, kai tiriamiesiems pateikiamas iš anksto sudarytas testas, griežtai pagrindžiant procedūros vykdymo aplinkybes (nusakant laiko trukmę, draudžiant naudotis papildomomis priemonėmis ir pan.) ir detalai apibrėžiant vertinimo kriterijus. Pavyzdžiui, plačiai yra žinomi intelekto testai, leidžiantys vertinti bendrąjį intelekto lygį IQ (*intelligence quotient*), arba Roršacho rašalo dėmių testas. Testavimo metu gauti konkretaus tiriamojo rezultatai palyginami su duoto testo etalonu ir sprendžiama apie tiriamojo diagnozuojamos savybės pasireiškimo laipsnį.

Standartizuoti testai yra gana patikimi, tačiau jie priklauso nuo kultūrinės tiriamojo aplinkos. Todėl nepakanka rastą mokslinėje literatūroje testą išversti į lietuvių kalbą. Išverstą testą dar reikia adaptuoti Lietuvos mokyklai. Tam atlikti reikalingas išmanymas. Todėl studentai mokslinėje literatūroje rastus testus turėtų rinktis labai atsargiai, o dėl galimybių juos panaudoti tyrime būtina tartis su darbo vadovu. Beje, dažnai paties studento sudarytas paprastas užduočių paketas klaidingai yra vadinamas testu. Tai galėtų būti vadinama klausimynu, kontrolinėmis užduotimis ir pan. Testui yra keliami gana aukšti reikalavimai.

Pedagoginis eksperimentas – „tyrėjo valdomas ugdymo proceso organizavimas arba jo pertvarkymas, būtinas ir pakankamas naujai pedagoginei idėjai patikrinti, pagrįsti ar jos taikymo sąlygoms atskleisti“ (B. Bitinas, 1998, p. 81). Nors galimybė eksperimentuoti pedagogikoje yra ribota, tačiau šis metodas yra nepakeičiamas, kai renkama informacija apie ugdymo proceso dinamiką. Duomenis apie ugdymo rezultatus, ugdytinių motyvaciją, požiūrius, nuomones galima surinkti anksčiau minėtais būdais. Tačiau naują idėją pedagoginėje praktikoje patikrinti galima tik organizuojant eksperimentą. Eksperimentuotojas valdo eksperimentą, valdydamas veiksnį, kuris vadinamas nepriklausomu kintamuoju. Tai gali būti naujas ugdomasis turinys, pasirinktas ugdymo metodas ar sukurta ypatinga ugdomoji aplinka.

Dažniausiai studentai veda vieną ar kelias pamokas, o paskui apklausos būdu fiksuoja moksleivių pasiekimus. Tokiu būdu gauti duomenys gali būti lyginami su ikieksperimentiniais duomenimis arba su kontrolinių (neeksperimentinių) klasių duomenimis. Šis metodas suteikia nemažai informacijos, nes vykstant eksperimentui tyrėjas nuolat stebi ugdomąjį procesą, jį analizuoja, koreguoja jo eigą ir pan. Smulkiau apie pedagoginio eksperimento rūšis galima rasti jau minėtoje B. Bitino knygoje (1998, p. 87–92).

Surinktų duomenų tvarkymui dažniausiai naudojami metodai yra šie: dažnių ir vidurkių skaičiavimas, palyginimas, grupavimas ir kategorizavimas, analogijų ieškojimas, apibendrinimas, statistikos metodai. Gali būti naudojami ir bendrieji loginio mąstymo metodai: indukcija, dedukcija, analizė, sintezė ir vertinimas.

Duomenų tvarkymo metodai pasirenkami atsižvelgiant į surinktų duomenų pobūdį. Yra skiriami du duomenų tipai: kiekybiniai ir kokybiniai duomenys. Kiekybiniai duomenys – tai tokie duomenys, kuriuos galima išmatuoti arba suskaičiuoti, visi kiti duomenys paprastai yra priskiriami kokybiniais duomenims. Turint kiekybinius duomenis, juos galima lyginti tarpusavyje, skaičiuoti dažnius, vidurkius ir pan. Kokybiniai duomenys gali būti kelių rūšių: vienus galima išrikiuoti į eilę pagal tam tikrą požymį, kitus galima pagal tam tikrą požymį priskirti kažkokiai klasei, o tretį negali būti niekaip palyginti ar suskirstyti į grupes. Siekiant išsiaiškinti, ką su turimais duomenimis galima daryti, kokius veiksmus su jais galima atlikti, būtina tiriamojo objekto požymį priskirti kuriam nors požymių tipui:

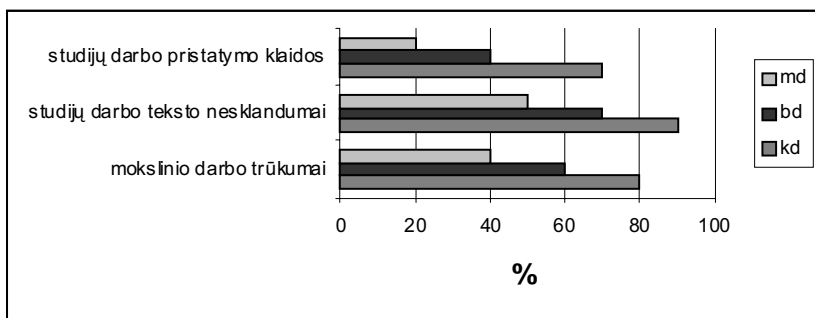
- **Kiekybiniai požymiai**, kuriuos galima išmatuoti arba suskaičiuoti ir jie yra išreiškiami skaičiais: amžius, pamokų skaičius per savaitę, laikas, praleistas žiūrint televizorių ar ruošiant pamokas, perskaitytų knygų skaičius per pasirinktą laikotarpį, spalvotų pieštukų skaičius rinkinyje, knygų skaičius namuose, tėvų pajamos litais, antropometriniai matavimai (ūgis, svoris ir pan.) ir kt.

- **Ranginiai (eiliškumo) požymiai**, kurie parodo padėtį pagal rangą: vertinimo balai (1–10, 1–5), IQ testo rezultatai, įverčiai pagal pačių susidarytas vertinimo skales (pavyzdžiui, fizinė būklė ar sveikata: nepatenkinama, patenkinama, normali, gera, labai gera) ir kt.
- **Nominaliniai (vardų) požymiai**, kuriuos galima priskirti įvardytoms kategorijoms: lytis, gyvenamoji vieta, profesija, pomėgiai, požiūriai, nuostatos ir kt.
- **Aprašomieji požymiai**, kurių neįmanoma išmatuoti, išranguoti, suklasifikuoti: žodžiais, vaizdais, garsais aprašymuose, paaiškinimuose, teiginiuose, stebėjimų protokoluose, fotografuotoje ar filmuotoje medžiagoje, garso įrašuose ir kitaip užfiksuoti požymiai.

Mokslinėje literatūroje ranginiai, nominaliniai ir aprašomieji požymiai yra priskiriami kokybiniais duomenims. Kiekybiniai požymiai visada yra išreikšti skaičiais. Nesunku pastebėti, kad ranginiai požymiai taip pat gali būti išreiškiami skaičiais. Tačiau juos lyginti tarpusavyje reiktų atsargiai, nes nekorektiška teigti, jog tiriamasis, testuojant įvertintas 10 balų, moka dvigubai daugiau, nei gavęs 5 balus. Nominaliniai požymiai, priskiriami kokiam nors kategorijai, kuri reiškia grupę (pvz., mergaitės – berniukai), patogumo dėlei gali būti koduojami skaičiais arba simboliais (pvz., mergaitės – 0, berniukai – 1). Aprašomieji požymiai dažniausiai išreiškiami žodžiais ar sutartiniais ženklais.

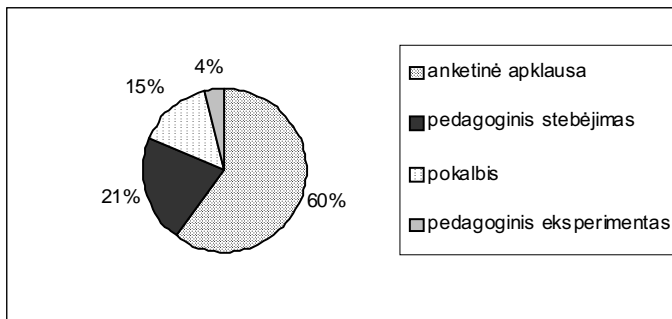
Tvarkant kiekybinius duomenis, jie paprastai suskaičiuojami ir surašomi į lenteles arba pavaizduojami diagramomis. Kokybinius duomenis, išreikštus skaičiais, taip pat galima pateikti lentelėse ar diagramose.

Diagramomis gali būti pateikiama reiškinių struktūra, lyginami keli faktai, vaizduojamas kintamųjų ryšys ir pan. Paprasčiausias grafinis duomenų atvaizdavimo būdas yra stulpelinės ir juostinės diagramos. Jomis galima vaizdžiai perteikti faktinius duomenis, juos palyginti. Juostinę diagramą labiau tinka naudoti tuo atveju, kai koordinacinių ašyse norima pateikti ilgus pavadinimus (2 pav.).

2 pav. Kursinių, bakalauro ir magistro darbų klaidų grupių palyginimas

Sektorine diagrama vadinamas į sektorius suskirstytas skritulys. Kiekvienas sektorius spalvinamas arba išmarginamas skirtingai. Tokio tipo diagramos naudojamos reiškinių struktūrai pavaizduoti. Dažniausiai naudojama procentinė išraiška. Tokiu atveju būtina atsiminti, kad sudėjus atskirų sektorių reikšmes turi gautis 100 proc. (pav. 3).

3 pav. Studentų tiriamojo darbo analizė: duomenų rinkimui panaudotų metodų populiarumas

Reiktų pažymėti, kad analizuojant kokybinius duomenis stengiamasi atrasti grupavimo taisykles, duomenis suskirstyti rangais, įžiūrėti užslėptas struktūras ir, kai tai pavyksta, gaunami reikšmingi, pilnai reiškinį atskleidžiantys tyrimo rezultatai, o struktūruotos išvados suteikia daugiau galimybių tolesniems kiekybiniais tyrimams.

Interpretuojant tyrimo rezultatus naudojami: lyginimo, apibendrinimo, analizės, sintezės ir vertinimo metodai. Interpretacija [lot. *interpretatio* – aiškinimas]² – tiriamųjų reiškinių prasmės aiškinimas ar komentavimas, pagrįstas turimomis žiniomis. Surinkti ir sutvarkyti duomenys lyginami su ankstesnių tyrimų rezultatais ar / ir su kitų autorių skelbtais duomenimis. Ieškoma analogijų su žinomomis teorijomis arba atskiri pastebėjimai apibendrinami ir daromos išvados. Dar kartą analizuojamos tyrimo ypatybės, kurios galėjo lemti vienokius ar kitokius rezultatus. Taip pat įvertinamos rezultatų patikimumo, objektyvumo, validumo ir reprezentatyvumo charakteristikos. Analizuojamos abejonės dėl tyrimo sąlygų. Taip pat gali būti numatomos galimybės tęsti tyrimą ateityje. Kaip tik šiame tyrimų etape gali būti atsakoma į klausimą, **kodėl** tiriamasis požymis yra toks ar kitoks, ir numatomos gairės, **kaip** situaciją pakeisti. Todėl tyrimo rezultatų interpretacija yra vienas svarbiausių mokslinio tyrimo etapų. Taigi jeigu studijų darbe tyrimo rezultatai nėra interpretuojami, tai darbas neturi jokios mokslinės vertės.

Plačiau su tyrimų metodais galima susipažinti K. Kardelio knygos „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai“ šeštajame skyriuje (2002, p. 132–251).

Rašant studijų darbą labai svarbu pedagoginę tyrimą detaliam suplanuoti, tinkamai surinkti ir sutvarkyti empirinius duomenis bei korektiškai interpretuoti tyrimo rezultatus. Ne mažiau svarbu atliktą darbą išsamiai ir tiksliai aprašyti moksline kalba.

² Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius, 1985, p. 217.

3. BENDRIEJI AKADEMINIŲ RAŠTO DARBŲ REIKALAVIMAI

3.1. Mokslinės kalbos bruožai

Akademiniuose rašto darbuose yra vartojamas mokslinės kalbos stilius, kuris skiriasi nuo grožinės literatūros ar publicistikos kūrinių stiliaus. „Mokslinio stiliaus uždavinys – taupiausiomis priemonėmis darbe atskleisti nagrinėjamo dalyko esmę, jo prieštarumą ir su tuo susijusius loginius bei prasminius santykius su kitais reiškiniais“ (A. Piročkinas, 1990, p. 135). Todėl mokslo kalba yra glausta, aiški, tiksli, vienareikšmiška ir objektyvi. Moksliniam stiliui nebūdingos perkeltinės reikšmės, vaizdingi pasakymai, taip pat ekspresyvūs emocinės išraiškos elementai, kurie mintį daro neapibrėžtą ir kartu neaiškią. Pasak A. Bitinienės (1983), specifinės mokslinio stiliaus ypatybės yra: abstraktumas, teiginių dėstymo logiškumas ir nuoseklumas, dalykinis tikslumas ir išsamumas, minčių glaustumas ir aiškumas, sąvokų vienareikšmiškumas. Moksliniuose tekstuose yra priimta naudoti beasmenę konstrukciją, nes kuo stilius neutralėsnis, tuo labiau ryškėja aprašomas objektas.

Svarbi mokslinio teksto ypatybė yra ta, kad sakinyse, pastraipa, taip pat ir visas tekstas turi aiškią struktūrą. Atskiros struktūrinės dalys sudaro visumą ir atspindi nuoseklią nagrinėjamos problemos analizę. Tekste kiekvienas skyrius ir poskyriai turi savo įvadinę dalį, dėstymą ir pabaigą. Įvadinėje dalyje paaiškinama, kodėl toks skyrius yra ir kokia jo paskirtis, bei pateikiami pagrindiniai teiginiai, kurie dėstyme nuosekliai argumentuojami, o pabaigoje gvildinti dalykai apibendrinami. Apibendrinantis tekstas rašomas iš naujos eilutės ir paprastai pradedamas tokiais žodžiais *Vadinasi...*, *Taigi...* ir pan. Pavyzdžiui, *Taigi iš aptartų idėjų matyti, kad...; Vadinasi, remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad...; Apibendrinant aptartus faktus tikėtina, kad...* . Skyrių ir poskyrių apibendrinimuose neturėtų būti rašomos kitų autorių mintys, nes tai yra paties studento dė-

tomos tarpinės išvados, kurias jis tekste jau vienaip ar kitaip argumentavo. Plačiau apie teksto struktūrinės dalis galima pasiskaityti Z. Nauckūnaitės knygos skyriuje „Pastraipa“ (2002, p. 67–80).

Moksliniame tekste mintys dėstomos nuosekliai, dažnai remiamasi įvairiais faktais, argumentuojama, taip pat abejojama, diskutuojama, daromos atsargios išvados. Todėl teksto elementų tarpusavio ryšiai yra be galo svarbūs. Siekiant kuo tiksliau ir objektyviau perteikti mintį bei atskleisti priežasties – pasekmės santykius, sakiniai siejami vartojant daug jungtukų, prieveiksmių, įterpinių ir kt. Kitaip tariant, studijų darbe pateikiamiems samprotavimams būtina atidžiai pasirinkti adekvačias kalbines priemones (žiūr. 2 lentelę).

2 lentelė

Minčių pateikimo moksliniame tekste būdai ir sakinių siejimo priemonės

(V. Salienė, A. Smetona, 2004, p. 99)

Minčių pateikimo būdas	Siejimo priemonės
Mintys pateikiamos nuosekliai	pirma, antra, viena, antra...
Pabrėžiamas tezių tikslumas, rezultatas	aišku, kad...; be abejo; žinoma; įrodyta, kad...; remiantis tyrimais; savaime suprantama...
Pateikiama abejonės, netvirti įsitikinimai, diskutuoti dalykai	turbūt, galbūt, galimas dalykas, tikriausiai, atrodo...
Pateikiami papildomi, ne tokie svarbūs, tikslintini dalykai	viena vertus, kita vertus, beje...
Mintys argumentuojamos	trumpai sakant, kitaip tariant...
Nurodomas šaltinis, kuriuo remiamasi	pasak, anot, mano manymu, autoriaus nuomone, kaip tvirtina...
Mintys apibendrinamos	taigi; remiantis tuo, kas pasakyta; vadinasi...

Svarbiausias studijų darbo tikslas – ištirti pasirinktą problemą. Taigi mintis būtina dėstyti objektyviai. Todėl akademiniam rašto darbe tinka: *pastebėti, konstatuoti, kritikuoti, nagrinėti, diskutuoti, analizuoti, parodyti, įrodyti, pagrįsti, argumentuoti, apibendrinti, interpretuoti, įtikinti, vertinti* ir pan. Tačiau rašant reiktų vengti: *kategoriskai teigti, deklaruoti, agituoti, propaguoti, mokyti, populiarinti, liaupsinti, peikti, pašiepti, žavėti, džiaugtis, prisipažinti, pasižadėti* ir pan.

Rašant studijų darbą siekiama dalykiškai išanalizuoti probleminį klausimą.

simą. Todėl yra vartojama daug terminų. Žodis „terminas“ yra kilęs iš lotynų kalbos *terminus*, reiškiančio „riba, siena“³. Tad terminas yra „žodis arba žodžių junginys su griežtai apibrėžta, ribota reikšme, turintis griežtai nustatytą savo vartojimo sritį ir tiksliai pažymintis tam tikrą sąvoką, vartojamą moksle, technikoje, mene“⁴. Vadinasi, terminai – tam tikros apibrėžtos srities ir reikšmės žodžiai, priklausantys nuo konteksto. Įvairiuose pedagoginiuose tekstuose vartojami terminai neretai skiriasi, nes kiekvienas autorius, tirdamas savo problemą, gali jiems suteikti tai problemai svarbų savitą niuansą. Todėl pirmą kartą darbe vartojant terminą, būtina jį apibrėžti ir paaiškinti. Kartais pateikiami keli sąvokų apibrėžimai iš įvairių šaltinių, jie trumpai aptariami ir pasirenkama, kuria reikšme vienas ar kitas terminas bus vartojamas. Toliau tekste sąvoka turi būti vartojama nuosekliai ir nenukrypstant nuo apibrėžimo. Tačiau neturėtų būti aiškinamos žinomos vienareikšmiškai suprantamos sąvokos.

Kai dažnai tenka kartoti ilgus pavadinimus ar terminus, galima vartoti jų santrumpas. Pirmą kartą būtina rašyti visą pavadinimą, o greta nurodyti santrumpą skliaustuose, pavyzdžiui, *Aktyvaus mokymosi metodai (AMM)*. Santrumpą vartojant visame darbe, jos reikšmė paaiškinama įvade. Jeigu santrumpa vartojama tik viename skyriuje ar skyrelyje, ją galima ten ir paaiškinti.

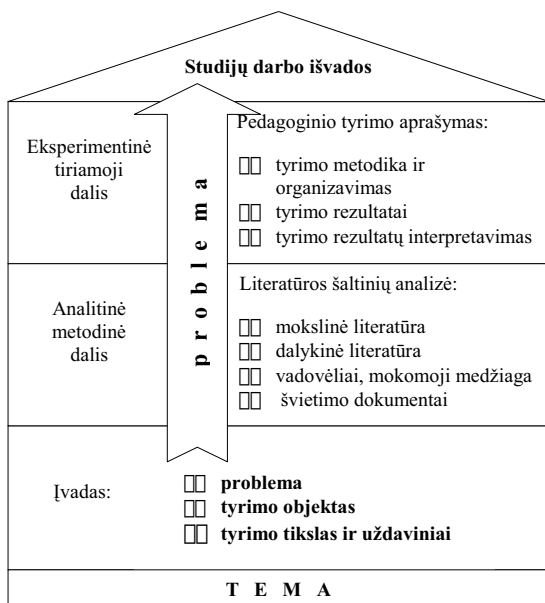
Būtina pabrėžti, kad akademinis tekstas turi būti parašytas sklandžia lietuvių kalba, be gramatinių ir stiliaus klaidų, taisyklingai naudojant žodžių reikšmes. Kadangi specialybės mokslo kalba remiasi bendrinės lietuvių kalbos žodynu ir gramatika, rekomenduotina prisiminti bendrinės lietuvių kalbos sistemą, jos sandaros elementus. Tam tiktų V.Salienės ir A. Smetonos vadovėlis 11–12 klasėms „Lietuvių kalba“ (2004), L. D. Barzdžiukienės, V. Celiešienės, A. Kaulakienės metodinė priemonė (2005, p. 29–89), kuri yra paskelbta internete, taip pat Z. Nauckūnaitės knyga (2002) apie teksto komponavimą.

³ Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius, 1985, p. 487.

⁴Ten pat.

3.2. Studijų darbo sudedamųjų dalių turinio atskleidimo loginė seka

Svarbus studijų darbo rengimo etapas yra atlikto darbo – literatūros analizės ir tyrimų – bei gautų rezultatų aprašymas moksline kalba. Rašymas užima nemažai laiko, nes būtina atskleisti nagrinėjamo reiškinių esmę, nuosekliai išdėstyti nustatytus faktus ir pateikti argumentuotas išvadas. Yra priimta, kad socialinių mokslų darbai turi tam tikrą struktūrą, kuri padeda logiškai nuosekliai atskleisti temą ir išnagrinėti problemą (4 pav.).

4 pav. Pagrindiniai studijų darbo struktūros elementai

Šiame poskyryje trumpai aprašyti tik bendri, visiems studijų darbams būdingi struktūros elementai. Kiekvienu konkrečiu atveju, suderinus su studijų darbo vadovu, gali būti pasirinktas specifinis, konkrečiai temai pritaikytas darbo dizainas.

3.2.1. Tema

Rašant studijų darbą, pradinė temos formuluotė turėtų būti tikslinama. Siekiant kiek įmanoma tiksliau įvardyti bei apriboti tiriamąjį objektą, į temos pavadinimą verta įdėti žodžių, nusakančių veiklos sritį bei vietą, kurioje veikia tiriamieji. Formuluojant temą, iš pradžių reiktų rašyti platesnę sąvoką ir tik pabaigoje – koku požiūriu kas nors tiriama ar planuojama atlikti. Svarbu, kad perskaičius temos pavadinimą, būtų aišku, kas, kodėl ir kaip tiriama. Todėl jau pačioje temos formuluotėje turėtų atsispindėti problema. Pavyzdžiui, *Estetinio ugdymo, remiantis kalendorinių švenčių tradicijomis, ypatybės pradinėse klasėse*.

Nagrinėjant temą einama nuo žinomų mokslo pasiekimų prie nežinomų, nuo jau įprastų praktikoje dalykų prie naujovių. Taigi visas studijų darbo tekstas turėtų būti orientuotas į vienos problemos nagrinėjimą, nesiblaškant ir nenukrypstant nuo temos.

Temos pavadinime neturėtų būti santrumpų. Po pavadinimo taškas nerašomas.

3.2.2. Santrauka

Santrauka yra skirta operatyviai susipažinti su studijų darbo esme. Joje pateikta informacija turėtų padėti skaitytojui susidaryti nuomonę apie tyrimo tikslą, atliktų darbų apimtį bei rezultatus. Todėl santrauka neturėtų būti komponuojama iš atskirų darbo fragmentų. Taigi santrauka – tai sutrumpintas studijų darbo esmės išdėstymas lietuvių arba užsienio kalba. Ji galėtų būti rašoma pagal tokį planą:

- temos aktualumas (ir naujumas), problema, tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai, hipotezė (jeigu yra);
- tyrimo metodika (imtis, metodai, organizavimas ir kt.);
- konkretūs tyrimo rezultatai;
- išvados.

Santrauka galėtų prasidėti žodžiais: *Kursiniame darbe nagrinėjama...* arba *Kursiniame darbe analizuojama....* Jos apimtis – nuo pusės iki vieno

puslapio. Baigiamojo darbo (bakalauro ar magistro) santrauka yra rašoma viena iš užsienio kalbų: anglų, vokiečių, prancūzų. Santrauka baigiama išvardijant raktinius žodžius – prasminius temos žodžius, pavyzdžiui, *Raktiniai žodžiai: studijų darbas, metodiniai nurodymai, pedagoginis tyrimas, mokslinė kalba, vertinimo kriterijai*.

3.2.3. Turinys

Darbo struktūra atspindi studijų darbo turinyje. Darbas suplanuojamas ir suskirstomas į maždaug vienodo dydžio skyrius, poskyrius ir skyrelius (jeigu reikia). Pakanka 2–5 skyrių. Šiose rekomendacijose pateikiamas studijų darbo suskirstymas į dvi logiškai susijusias dalis: analitinę metodinę dalį ir eksperimentinę tiriamąją dalį.

Kiekviena struktūrinė dalis turėtų būti aiškiai, logiškai, apibendrintai pavadinta ir atitikti konkretų skyriaus turinį, pavyzdžiui: *Erdvinių vaizdinių raidos teorijų apžvalga, Pradinių klasių matematikos vadovėlių aptarimas geometrijos mokymo požiūriu* arba *Geometrinių sąvokų formavimo, gaminant vaizdines priemones, tyrimas*. Skyrių pavadinimai turėtų detalizuoti temą, poskyriai – skyrius, o skyreliai – poskyrius. Taigi visos dalys turėtų būti logiškai nuosekliai išdėstytos – kiekvienas skyrius ir poskyris turėtų būti neatskiriama ankstesnės dalies tąsa.

Skyrių pavadinimai neturėtų dubliuoti darbo pavadinimo, o poskyrių pavadinimai – skyrių pavadinimų. Taip pat skyriai ir poskyriai negali vadinis bendrais pavadinimais, tinkančiais kiekvienam studijų darbui, pavyzdžiui: *Literatūros apžvalga, Teorinė dalis, Metodinė dalis, Praktinė dalis* ir pan. Pavadinimuose neturėtų būti santrumpų.

Studijų darbo turinys turėtų tilpti į vieną puslapį.

3.2.4. Įvadas

Įvadas galutinai redaguojamas pabaigus darbą, nes tik tuomet išryškėja darbo kryptis ir apimtis. Įvade turėtų būti:

- aptartas temos aktualumas (ir naujumas);

- vienu sakiniu suformuluota problema ir tiksliai apibrėžtas tyrimo objektas;
- trumpai apibūdintas problemos ištirtumas;
- įvardyta pasirinkta teorija ir trumpai argumentuota kodėl (patartina);
- trumpai nusakyti darbo apsiribojimai – kas darbe nebus nagrinėjama (jei reikia);
- aiškiai įvardytas darbo tikslas ir suformuluoti uždaviniai;
- iškelta hipotezė (jei reikia);
- išvardyti darbe naudoti metodai (mokslinės literatūros analizė, pedagoginis stebėjimas, anketavimas ir kt.)

Įvade dar gali būti pateikta informacija apie studento skaitytus pranešimus konferencijose ar publikuotus straipsnius nagrinėjama tema.

Apibūdinant **temos aktualumą** galima remtis kitų tyrėjų nuomonėmis ir savo praktine patirtimi. Kursiniame darbe pakanka trumpai nusakyti, kuo darbas aktualus studentui. Rašant baigiamąjį darbą be praktinio aktualumo, pagal galimybes gali būti nusakomas ir mokslinis darbo naujumas. Mokslinis temos naujumas atskleidžiamas, remiantis mokslinių publikacijų sąrašu, parodant, kad tema yra nauja arba nėra pakankamai išnagrinėta.

Darbe turi būti aiškiai įvardytas **tyrimo objektas** – tai, kas bus tiriama, ir **problema** – tai pagrindinis kausimas apie tyrimo objekto ypatumus, į kurį bus siekiama atsakyti savo darbu.

Apibūdinant **problemos ištirtumą**, reiktų trumpai aptarti, kurie autoriai šią problemą jau yra nagrinėję ir kokius pasiūlymus jai spręsti yra pateikę. Taip pat svarbu trumpai pagrįsti, kodėl kitų mokslininkų atsakymai į šį klausimą netenkina. Aptariant naudotą literatūrą, gali būti pabrėžiamas jos nepakankamumas, išryškintamos pastebėtos prieštaringos nuomonės aptariamam klausimui, argumentuojamas naujo požiūrio į problemą būtinumas. Atsižvelgus į tai, kokiomis idėjomis buvo grindžiami kitų tyrėjų šios problemos sprendimai, patartina **įvardyti savo pasirinktą teoriją**, kuria bus remiamasi darbe. Tikslinant ar siaurinant tyrimo objektą, kartais gali būti naudinga pateikti **darbo apsiribojimus** – tai, kas darbe nebus nagrinėjama.

Paprastai **darbo / tyrimo tikslas** yra formuluojamas vienas, bendras ir yra orientuotas į galutinį rezultatą. Tikslas turi atitikti nagrinėjamos temos pavadinimą, atspindėti problemą, tyrimo objektą ir nurodyti bendrą tyrimo kryptį. Tyrimo tikslo nereikia išplėsti, jis turėtų būti nusakomas vienu sakiniu. Tikslui išreikšti patartina vartoti veiksmažodžių bendratis: *ištirti, išnagrinėti, išanalizuoti, nustatyti, atskleisti, apibrėžti, apibūdinti, pagrįsti, įvertinti, numatyti, parengti, sukurti* ir pan.

Kiekviena tema gali būti analizuojama įvairiais požiūriais, todėl, suformulavus tikslą, pasirenkami konkretūs **uždaviniai**, kurie tiksliau nurodo, kokie pasirinktos temos aspektai turi būti ištirti. Tyrimo uždaviniai – tai smulkesnės užduotys, kurias reikia atlikti, siekiant įgyvendinti darbo tikslą. Studijų darbe nurodomi tik pagrindiniai 3–5 uždaviniai, kurių kiekvienas atskleidžia tam tikrą tiriamąjį aspektą. Juose atsispindi darbo nuoseklumas, struktūra, svarbiausios tyrimo sąlygos, tyrimo metodika. Kiekvienai temai uždaviniai turėtų būti formuluojami konkrečiai. Negalima formuluoti bendrų, visuose studijų darbuose sutinkamų tyrimo darbų, pavyzdžiui, *atlikti pasirinkta tema literatūros analizę, surinkti duomenis ir juos išnagrinėti, pateikti išvadas ir kt.*

Formuluojant uždavinius taip pat vartotinos veiksmažodžių bendratis, o ne veiksmažodiniai daiktavardžiai, pavyzdžiui, *apžvelgti, susisteminti ir apibendrinti*, o ne *apžvalga, susistemimas ir apibendrinimas*. Parašius darbą kiekvienas uždavinys turėtų atsispindėti išvadose.

Kiekvienas uždavinys rašomas iš naujos eilutės. Jie yra numeruojami.

Kai naudojami kiekybiniai tyrimo metodai, jei įmanoma, galima **iškelti hipotezę**. Tokiu atveju darbo išvadose būtina nurodyti, ar iškelta hipotezė buvo patvirtinta, ar atmesta.

Įvade taip pat turėtų būti išvardyti darbe taikyti **metodai** tiek mokslinei medžiagai rinkti, tiek gautiems duomenims analizuoti.

3.2.5. Analitinė metodinė dalis

Analitinė metodinė dalis yra skirta detaliai teoriniam temos pagrindimui. Ji turėtų apimti:

- išsamesnę informacijos šaltinių apžvalgą nagrinėjama tema;
- platesnę problemos iširtumo (Lietuvoje, Europoje, pasaulyje ir pan.) analizę ir vertinimą;
- esamų teorijų panaudojimo galimybes, sprendžiant suformuluotą problemą (atsižvelgiama į tai, ko trūksta ar kokias sritis reiktų plėtoti);
- teorinį problemos nagrinėjimą mokslinės ir dalykinės literatūros pagrindu (teoriniam darbui);
- švietimo dokumentų, metodinės literatūros, vadovėlių ir kt. analizę (jei reikia);
- analitinės dalies apibendrinimą;
- praktinio tyrimo būtinumo pagrindimą.

Šioje dalyje turėtų būti išsamiau apžvelgiami informacijos šaltiniai nagrinėjama tema, įvertinamas šaltinių patikimumas ir atrankos kriterijai. Rekomenduotina pateikti platesnę nei įvade problemos ištyrimo lygio analizę, remiantis ir užsienio publikacijomis.

Iškelta mokslinė problema turėtų būti nagrinėjama išsamiai ir planingai. Analitinė metodinė dalis gali būti rašoma dviem skirtingais būdais: problemiška arba referatyviai. Temą dėstant problemiška, aptariami klausimai grupuojami, nuosekliai argumentuojami, apibendrinami ir numatomos tolesnės temos plėtojimo galimybės. Taip rašyti yra gana sunku. Lengviau rašyti referatyviai, nurodant, ką ir kaip tuo klausimu teigia skirtingi autoriai, akcentuojant nuomonių įvairovę, išskiriant bendrus ir skirtingus teiginius. Tačiau literatūra studijuojama ne tam, kad darbe būtų perpaskojama, o tam, kad būtų susisteminama ir įvertinama tai, kas šia tema atlikta. Išdėsčius skirtingas idėjas ar teiginius ir juos palyginus, turėtų būti įvertinamos įvairių teorijų silpnosios ir stipriosios pusės. Kitų autorių teorijų, tyrimų ir rezultatų analizę pageidautina baigti, išryškinant pasirinktos temos tyrinėjimų nepakankamumą ar net išvadų prieštarumą.

Idėjos gali būti dėstomos ir chronologine tvarka. Toks dėstymo būdas yra būdingas istorinio pobūdžio darbams, nes tokiu atveju labiau yra atskleidžiama minties ar problemos tyrinėjimo raida.

Svarbiausia analitinėje dalyje – apibendrinimas, t. y. esminių teiginių aptarimas. Būtent čia gali būti pateikiamos abejonės vienu ar kitu autorių teiginiais, nesutinkama su kitų autorių padarytomis išvadomis. Žinoma, negalima ką nors teigti nepagrindžiant ar vadovaujantis emocijomis. Turi būti dalykiškai, nuosekliai ir logiškai paaiškinama, kodėl nesutinkama ar abejojama, pateikiama įtikinamų argumentų, faktų ar duomenų, kurie leistų manyti kitaip. Taip yra pagrindžiamas praktinio tyrimo būtinumas ir paaiškinama, kodėl buvo suplanuotas vienoks ar kitoks pedagoginis tyrimas.

Taigi analitinės metodinės dalies pabaigoje padaromos tarpinės išvados, teoriškai pagrindžiančios eksperimentinę tiriamąją dalį.

3.2.6. Eksperimentinė tiriamoji dalis

Eksperimentinėje tiriamojoje dalyje aprašoma atliktų tyrimų metodika, analizuojami surinkti duomenys ir interpretuojami gauti rezultatai. Ši studijų darbo dalis turėtų apimti:

- atlikto tyrimo detalių aprašymą (tyrimo organizavimas, imtis, metodai, anketos, užduočių paketai ir kt.);
- faktinę medžiagą (grafiškai pateikti (lentelėmis, diagramomis) tyrimo rezultatai ir kt.);
- gautų rezultatų palyginimą su kitų autorių duomenimis (jei tokių yra);
- tyrimo rezultatų ir teorinių prielaidų interpretaciją bei apibendrinamąją analizę;
- tolesnių tyrimo kryptį numatymą (jei įmanoma).

Atliekant pedagoginį tyrimą, svarbu surinkti ir tinkamai panaudoti empirinius duomenis. Duomenis galima rinkti naudojantis mokslinėje literatūroje paskelbtomis priemonėmis, pavyzdžiui, testais arba paties studento sudarytais klausimynais, anketomis. Kadangi moksle labai svarbus rezultatų pakartojamumas, todėl **būtina tiksliai aprašyti atlikto tyrimo aplinkybes**: panaudotus metodus, tiriamųjų kontingento pasirinkimo kriterijus ir apimtį, pačią duomenų rinkimo procedūrą (kur, kaip, kokiomis sąlygomis), pateikti tyrimui panaudotas priemones (anketas, klausimynus, vaizdines priemones ir kt.).

Surinktus duomenis patogu kaupti lentelėse ir diagramose. Rašant darbą, lentelių ir paveikslų forma pateikiami gauti tyrimo ar analizės rezultatai, kuriuose išryškėja pagrindinės tiriamųjų savybių tendencijos. Lentelės ir paveikslai aprašomus dalykus daro suprantamesnius, suglaudžia informaciją. Todėl aprašant tyrimo rezultatus nederėtų perpasakoti viso lentelės turinio (skaičių). Komentuoti reikia tik svarbiausius faktus, jų raidos tendencijas.

Kiekvieno atlikto tyrimo **duomenys turėtų būti aptariami juos lyginant su kitų autorių gautais rezultatais**. Lyginti savo duomenis su kitų autorių rezultatais reiktų labai atsargiai ir nedaryti skubotų išvadų. Įvairiuose šaltiniuose paskelbti teiginiai gali patvirtinti tyrimo rezultatais nustatytus teiginius arba ne. Tuomet ieškoma nesutapimo priežasčių: atsižvelgiama į lyginamų tyrimų atlikimo sąlygas, tiriamo kontingento ypatumus, tyrimo metodus bei kitas aplinkybes.

Rezultatai turėtų būti ne tik pateikiami grafiškai (lentelėse ir paveiksluose), bet ir analizuojami naudojantis įvairiais metodais. Svarstoma lyginant, grupuojant, ieškant dėsningumų, skaičiuojant vidurkius ar naudojant kitus žinomus metodus. Gautiems rezultatams apibendrinti gali būti naudojami ir matematinės statistikos metodai. Šioje dalyje reiktų pasidalyti kilusiomis abejonėmis dėl tyrimo organizavimo. Tuo atveju, kai gautas nelauktas rezultatas, atidesnis žvilgsnis į tyrimo aplinkybes gali atskleisti svarbių detalių. Būtent gebėjimas svarstyti, ieškoti, aiškintis tyrimo detales ir jas įvertinti moksliniame darbe yra pats svarbiausias. Taigi studijų darbe didesnę vertę įgauna ne tyrimo metu surinkti duomenys, bet jų interpretacija.

Išanalizavęs rezultatus ir palyginęs juos su kitų tyrėjų duomenimis bei remdamasis teorinėmis koncepcijomis, studentas turi pateikti išvadas.

3.2.7. Išvados

Išvadose apibendrinami pagrindiniai problemos nagrinėjimo klausimai. Formuluoiant išvadas reiktų prisiminti, koks buvo darbo tikslas ir ar jis pasiektas. Jose apibendrintai pateikiamas atliktos analizės ir gautų

rezultatų įvertinimas, bet tai nėra darbo atskirų skyrių išvadų pakartojimas. Trumpos ir lakoniškos išvados gali būti rašomos, remiantis įvade suformuluotais uždaviniais. Studijų darbe pakanka 3–5 išvadų. Jų eiliškumas nebūtinai turi sutapti su teksto eiliškumu.

Išvados turėtų būti sunumeruotos.

Šalia išvadų gali būti pateiktos ir rekomendacijos. Jos turėtų būti konkrečios ir argumentuotos, turėti adresatą ir būti tiesiogiai susijusios su studijų darbe nagrinėta problema bei atliktu tyrimu. Kai rašomos rekomendacijos, skyrelis įvardijamas: *Išvados ir rekomendacijos*. Šio skyrelio struktūra galėtų būti tokia:

- trumpai aprašomas probleminis klausimas;
- pateikiami atlikto tyrimo rezultatai ir trumpai aptariamas jų patikimumas;
- išdėstomos rekomendacijos ir nurodomos jų panaudojimo sąlygos.

Teikiant išvadas netinka remtis asmenine metodiškai nestruktūruota patirtimi ir mokslškai nepagrįsta nuomone, kuri darbe niekaip nebuvo aptarta. Taip pat išvadose neturėtų būti citatų, nes darbo autorius **šioje dalyje turi pateikti savo atlikto darbo apibendrinimą**, o ne perpasakoti kitų autorių teiginius. Taip pat čia netinka ką nors nagrinėti ar analizuoti, nes tai darbe jau turėjo būti padaryta.

Po išvadų gali būti rašomos diskusijos, kai numatoma, kad atlikti darbai galėtų būti tęsiami. Tada pageidautina nurodyti, kas ir kodėl darbe liko neišspręsta bei kaip šį darbą galima būtų tęsti.

3.2.8. Priedai

Paprastai laikomasi nuostatos, kad tekste turėtų būti talpinama tik nedidelės apimties medžiaga, pavyzdžiui, diagramos, lentelės ir pan. Prieduose pateikiamos anketos, kontrolinės užduotys, didesnės apimties lentelės (daugiau nei 1 psl.) ar kitaip sutvarkyti duomenys, kurių dėl didesnės apimties negalima įdėti į tekstą. Taip pat prieduose pateikiami tyrimo metu užpildytų anketų ir atliktų užduočių pavyzdžiai (tipiniai ir netipiniai), kurie tekste yra aptariami ar analizuojami. Jeigu tyrimo metu

buvo vykdytas pedagoginis eksperimentas, tada pateikiami ir jo metu vestų pamokų planai, sudarytų ugdomųjų užduočių paketai bei kt. Jei tyrimui buvo naudojamas pedagoginio stebėjimo ar pokalbio metodas, tada prieduose pateikiami stebėjimo protokolai ar pokalbių išklotinės. Visi priedai turi būti aptariami tekste ir į juos padaromos nuorodos.

Jeigu atliktas didelis tyrimas, jo dokumentaciją (užpildytas anketas, atliktas užduotis, stebėjimų protokolus ir kt.) pageidautina pateikti atskirame aplanke, kurį būtina atsinešti į studijų darbo gynimą.

3.3. Literatūros sąrašo sudarymo bibliografinės taisyklės

Visus studijų darbe minimus šaltinius būtina įtraukti į literatūros sąrašą. Ir atvirkščiai, šaltiniai, kuriais tiesiogiai nėra remiamasi tekste, į literatūros sąrašą neįtraukiami.

Šaltiniai literatūros sąrašė yra aprašomi pagal tam tikras taisykles. Bibliografinis aprašas – tai žinios apie dokumentus, minimus ar cituojamus mokslo darbe, kurios leidžia juos (dokumentus) identifikuoti ir surasti. Bibliografiniai aprašai sudaromi pagal Lietuvoje įteisintus tarptautinius standartus. Šiuo metu Lietuvoje galioja du aprašų sudarymo būdai: LST ISO 690 (aprašomi spaudiniai), LST ISO 690-2 (aprašomi elektroniniai dokumentai) ir ISBD (tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas). Su jais plačiau galima susipažinti VPU bibliotekos internetinės svetainės skyrelyje „Bibliografinių nuorodų sudarymas“ (žiūr. 4 priedą).

Edukologijos studijų programos studentams, rašant studijų darbus, rekomenduojama naudotis paprastesniu (ISBD) bibliografinio aprašo variantu. Galima pasirinkti ir kitą variantą (ISO), bet tada, naudojantis papildoma literatūra arba informacija, pateikta VPU bibliotekos svetainėje, būtina savarankiškai išsiaiškinti, kaip cituojant nurodyti šaltinius ir puslapius. Pasirinkus vieną iš šių variantų **visame darbe būtina laikytis vieno pasirinkto būdo**.

Studijų darbuose bibliografiniai aprašai literatūros sąrašė turėtų būti išdėstyti abėcėlės tvarka pagal pirmąjį aprašo elementą (autorius pavardę arba antraštę). Laikantis standarto bibliografinio aprašo taisyklių, šalti-

niai literatūros sąraše pateikiami originalo kalba. Pradžioje pateikiami visi lotyniška abėcėle surašyti leidiniai (pvz., lietuvių, anglų, vokiečių ir pan.), o toliau – kitomis abėcėlėmis, pavyzdžiui, kirilica (rusų ir kitomis slavų kalbomis). Literatūros sąrašas turėtų būti sunumeruotas.

Pažymėtina, kad abiejuose standartuose yra numatytos bendros aprašų schemos. Tačiau aprašant įvairius leidinius, pavyzdžiui, knygas, straipsnius ar skyrius iš knygos, periodinių leidinių straipsnius, internetinius šaltinius ir kt., gali kilti neaiškumų. Todėl prieduose yra pateikti ne tik bendri aprašų pavidalai, bet ir bibliografinių aprašų sudarymo pavyzdžiai. LST ISO-690[-2] standarto aprašų pavyzdžiai pateikti 2 priede, paprastesnio ISBD(M) standarto aprašų pavyzdžiai – 3 priede.

3.4. Tekstinių nuorodų ryšys su literatūros sąrašu

Moksliniuose darbuose yra įprasta naudotis kitų autorių darbais. Darbas tampa vertingesnis, kai autoriaus gauti rezultatai yra lyginami su kitų tyrėjų teiginiais. Rašant studijų darbus taip pat rekomenduojama naudotis įvairiais literatūros šaltiniais. Tačiau naudotis literatūra nereikia, kad darbo autorius gali perrašyti dalį teksto iš kokio nors leidinio ir pateikti jį kaip savo. Tai yra neleistina ir vadinama plagijavimu. Studijų darbe skaitytojui neturi kilti abejonių, kurios mintys yra studento ir kurios kitų autorių. Todėl tekste turi būti naudojamos nuorodos. Tekstinės nuorodos susieja citatą su bibliografiniu aprašu literatūros sąraše. Į tekstą įterpiamos nuorodos paskirtis – identifikuoti leidinį ar kitą dokumentą, iš kurio paimta citata ar idėja, bei nurodyti jos tikslią vietą panaudotame dokumente.

Nuorodos į naudotus šaltinius gali būti pateikiamos įvairiai. Skiriami trys pagrindiniai bibliografinių duomenų pateikimo būdai: pagrindiniame tekste, puslapio išnašoje, darbo pabaigoje. Studijų darbus rašantys visus naudotus šaltinius turėtų nurodyti darbo pabaigoje esančiame naudotos literatūros sąraše.

Teksto nuoroda, kuri nukreipia skaitytoją į literatūros sąrašą, esantį darbo pabaigoje, tekste gali būti rašoma lenktiniuose skliaustuose, laužtiniuose skliaustuose arba tarp įstrižinių brūkšnių. Anksčiau buvo labai

paplītęs būdas šaltinio numerį literatūros sąrašė pateikti laužtiniuose skliaustuose, pavyzdžiui, [7]. Pastaruoju metu, kai mokslinius tekstus privalu parengti kompiuteriu, toks tekstinių nuorodų pateikimo būdas neleidžia išnaudoti kompiuterio galimybių. Rengiant darbą kompiuteriu, literatūros sąrašas gali būti nuolat keičiamas ir automatiškai perrūšiuojamas, taigi nuolat keičiasi ir bibliografinio aprašo numeris literatūros sąrašė. Taigi baigus darbą reikia sutikrinti visus tekstinių nuorodų skaičiukus! Todėl rašantiems studijų darbus primygtinai rekomenduojamas patogesnis šiuolaikinis tekstinių nuorodų pateikimo būdas, skliaustuose nurodant autorių ir publikacijos metus.

Bendru atveju nuoroda tekste rašoma lenktiniuose skliaustuose, nurodant autoriaus vardo raidę, pavardę ir publikacijos metus, pavyzdžiui, (*J. Jonaitis, 1997*). Vardo raidę galima praleisti. Jei autorius minimas tekste, po jo pavardės skliaustuose nurodomi tik metai, pavyzdžiui, *Pasak P. Petraičio (1997) ...* Toje pačioje pastraipoje minint tą patį autorių, nurodoma tik jo pavardė ir inicialai, o metai nekartojami. Kai minimas dviejų autorių šaltinis, būtina nurodyti abiejų autorių pavardes ir inicialus. Kai yra daugiau kaip trys publikacijos autoriai, tai ir pirmą kartą, ir kitus kartus nurodoma tik pirmojo autoriaus pavardė ir inicialai, priduriant *ir kiti*, pavyzdžiui, (*A. Antanaitis ir kt., 1997*).

Tekste minint to paties autoriaus skirtingas publikacijas, išleistas tais pačiais metais, jas reikia išskirti po publikacijos metų pridėdant raides a, b, c ir t. t., pavyzdžiui: *Keliose publikacijose (J. Jonaitis, 1997 a, 1997 b) paskelbti rezultatai patvirtino*

Pateikiant nuorodą į kelių autorių skirtingus šaltinius, skirtingų autorių duomenys atskiriami kabliataškiu, pavyzdžiui, (*P. Petraitis, 1995, p. 15; J. Jonaitis, 1997, p. 17*).

Jei šaltinis neturi autoriaus, pateikiant nuorodą minimas tik šaltinio pavadinimas ir metai, pavyzdžiui, (*Lietuvos švietimo reformos gairės, 1993*).

Reiktų vengti cituoti iš antrinių šaltinių. Deja, dažnai pasitaiko, kai autoriaus X teiginiai cituojami iš autoriaus Y veikalų. Taip elgtis galima

tik tais atvejais, kai neįmanoma gauti autoriaus X veikalų. Tokiu atveju būtina nurodyti, jog pasinaudota antriniu šaltiniu, pavyzdžiui, *Autorius X teigė (pagal Y, 1997), kad...*

Kitų autorių mintys ar idėjos tekste gali būti perteikiamos keliais būdais: cituojant, perfrazuojant, atpasakojant bei derinant visus šiuos būdus.

Cituojama tik tada, kai kito autoriaus žodžiai yra ypatingai svarbūs ir būtini aptariant temą arba paaiškinant mintį. Citata gali sudaryti sakinio dalį, visą sakinį, keletą sakinių arba net ištisą pastraipą. Ji turi visiškai atitikti originalo tekstą ir turi būti rašoma kabutėse. Iš sakinio vidurio paimtos citatos pradedamos rašyti mažąja raide, o iš pradžios – didžiąja. Prie citatos, kuri sudaro tik dalį sakinio, priderinamas komentaro sakinys ir kito autoriaus tekstas kabutėse pradedamas rašyti toje pačioje eilutėje. Praleistos vietos citatoje žymimos daugtaškiu. Jei cituojamas sakinys be pradžios arba be pabaigos, citata prasideda arba baigiasi daugtaškiu, pavyzdžiui, „...*citatos tekstas...*“, jei praleista dalis yra citatos viduryje, daugtaškis rašomas skliaustuose, pavyzdžiui, <...>. Tekstinės nuorodos į literatūros sąrašą pateikiamos skliaustuose po citatos, nurodant ir konkretų citatos šaltinio puslapį, pavyzdžiui, *Anot. J. Jonaičio „...“ (1997, p. 17).*

Studijų darbe negalima įtraukti citatos ir palikti ją be jokio komentaro. Visos citatos turi būti vienaip ar kitaip interpretuotos. Kitų autorių tekstai gali būti pasitelkiami savo dėstomų minčių patvirtinimui, palyginimui su savo nustatytais faktais ar gautais rezultatais arba norint paprieštarauti kito autoriaus teiginiais. Todėl negalima svetimų teiginių interpretuoti savo nuožiūra. Jiems turi būti suteikiama tokia prasmė, kokia yra naudotame šaltinyje. Su pateiktais kitų autorių teiginiais galima sutikti arba ne, bet juos interpretuojant būtina atsižvelgti, kokiame kontekste buvo suformuluotas konkretus teiginys.

Kartais siekiant, kad tekstas būtų sklandesnis naudojamos atskiros kito autoriaus frazės ar jo kalbai būdingi posakiai. **Perfrazavimas** – tai turinio esmės paaiškinimas ne cituojant tiksliai autoriaus žodžius, bet vartojant autoriaus frazeologiją. Perfrazuojant, kaip ir citavimo atveju, būtina tiksliai nurodyti, kokių literatūros šaltinių remiamasi.

Kartais kito autoriaus mintis yra išdėstyta keliuose puslapiuose ir nėra glaustai suformuluota. Tuomet tekste, perteikiant kito autoriaus mintį, galima savo žodžiais ją atpasakoti, nurodant šaltinį ir puslapius, kuriuose ji buvo suformuluota. **Atpasakojimas** – tai trumpa originalo santrauka.

Rašant studijų darbą rekomenduojama visus tris svetimų minčių perteikimo būdus – citavimą, perfrazavimą ir atpasakojimą – tarpusavyje derinti, pvz., citavimą derinti su perfrazavimu, perfrazavimą su atpasakojimu ir pan. Taip galima pasiekti teksto tikslumo, įtaigumo, sklandumo ir kt.

3.5. Studijų darbo pristatymas gynimo metu

Studijų darbo pristatymas gynimo metu turi įtakos jo vertinimui. Todėl pranešimą reiktų parengti iš anksto. Studijų darbą galima pristatyti pagal tokį planą:

- pasakoma tiksli studijų darbo temos formuluotė;
- trumpai apibūdinamas temos aktualumas (ir naujumas);
- vienu sakiniu nusakoma problema, apibrėžiamas tyrimo objektas ir suformuluojamas darbo tikslas;
- trumpai apibūdinama panaudota literatūra;
- pristatomas atliktas tyrimas;
- supažindinama su pagrindiniais tyrimo rezultatais;
- pateikiamos svarbiausios išvados.

Dėstomi teiginiai turėtų būti iliustruojami lentelėmis, paveikslais ir kt. Tai padaryti galima įvairiai – rodyti plakatus su reikiama informacija, projektoriumi rodyti informaciją ekrane arba naudotis šiuolaikinėmis *Multimedia* galimybėmis.

Ruošiantis gynimui, galima pasirašyti visą pranešimo tekstą arba tik planą. Nepatartina pranešimą skaityti ištisai, geriau pasakoti savais žodžiais. Pasirašius tekstą, gynimo metu jaučiamasi drąsiau, nes visada galima juo pasinaudoti. Be to, prieš gynimą galima parepetuoti, kad būtų iš anksto aišku, kiek užtruks pristatymas. Idealu, kai kompiuteriu parengtoje skaidrėje yra pateikiami pagrindiniai studijų darbo teiginiai, schemas, diagramos ir kita medžiaga, o studentas savais žodžiais ją komentuoja.

4. STUDIJŲ DARBŲ APIPAVIDALINIMO TAISYKLĖS

4.1. Bendrieji reikalavimai

Moksliniai ir dalykiniai tekstai nuo publicistinių ar reklamos tekstų skiriasi ne tik savo turiniu, bet ir apipavidalinimu. Jiems paprastai naudojamas nuosaiikus stilius, kuris yra informatyvus, tikslus ir lakoniškas. Taigi studijų darbo teksto nerekomenduojama išpuošti ypatingais šriftais, pa-braukimais ar paryškiniiais. Kiekvienas pasirinkimas, pavyzdžiui, *kur-syvas*, turi būti informatyvus. Juo paprastai tekste išskiriami užsienio kal-bos žodžiai.

Studijų darbo tekstas renkamas kompiuteriu ir išspausdinamas balto popieriaus A4 formato lapuose. Darbas susegamas specialiuose segtuvuo-se arba įrišamas į kietesnius viršelius, kad būtų matyti titulinis lapas. Baigiamieji darbai įrišami taip, kad nebūtų galima išsegti lapų. Studijų darbą rekomenduojama rengti naudojant *MS Windows* programų paketą *MS Office*.

Kadangi apginti magistro darbai yra kaupiami Lietuvos elektroninių tezių ir disertacijų bazėje, tai prieš gynimą magistro darbą privalu pa-teikti ir elektroniniame pavidale, įrašant darbą į lankstųjį diskelį (3½ *Floppy*) arba į kompaktinį diską (*CD*). Todėl magistro darbo rengimui bū-tina naudoti *MS Office* programų paketą. Be to, tekstas turėtų būti pa-rengtas taisyklingai, pagal šiame skyriuje nurodytas taisykles.

Studijų darbo tekstas renkamas 12 *pt* dydžio *Times New Roman* šriftu kiekvienoje eilutėje (***Format / Paragraph / Indents and Spacing / Line Spacing / Single***).

Puslapio nustatymai (***File / Page Setup / Margins***) turėtų būti tokie: paraštės (*margins*) – kairėje pusėje 3 cm, viršuje, apačioje ir dešinėje – 2 cm; tekstas rašomas vertikaliuose (*portrait*) lapuose. Priedai, kuriuose pa-teiktos didelės lentelės ar kita vaizdinė medžiaga, gali būti išdėstyti ir horizontaliuose (*landscape*) lapuose.

Renkant tekstą tarp žodžių paliekamas vienas tarpas. Skyrybos ženklus reikia rinkti iš karto po žodžio be tarpo, o po jų palikti vieną tarpą. Išimtis yra brūkšnelis – jis iš abiejų pusių išskiriamas tarpais. Tekstas skliauseliuose arba kabutėse renkamas neatskiriant tarpais.

Visi studijų darbo puslapiai, pradedant titulinio ir baigiant priedais, numeruojami ištiesai. Puslapio numeris rašomas virš arba apačioje teksto, centre arba dešinėje lapo pusėje (*Insert / Page Numbers...*) arabiškais skaitmenimis. Tituliniam lape puslapio numeris nerašomas. Tai galima padaryti *Page Numbers* lange nepažymint varnele *Show number on first page*.

Darbas rašomas vienoje lapo pusėje.

Dirbant su *MS Word* programa rekomenduojama įjungti automatinį klaidų tikrinimą. Kortelėje *Spelling (Tools / Options / Spelling & Grammar)* reiktų varnele pažymėti *Check spelling as you type*. Rengiamam tekstui būtina priskirti lietuvių kalbą (*Tools / Language / Set Language / Lithuanian*). Jeigu rašybos klaidos vis tiek nėra braukiamos raudonai, tikėtina, kad kompiuteryje nėra įdiegta *PROOFING TOOLS* arba kitų rašybos tikrinimo programų.

4.2. Studijų darbo struktūra

Studijų darbo struktūros elementai yra išdėstomi tokia seka:

- 1) titulinis lapas;
- 2) santrauka;
- 3) turinys;
- 4) darbo tekstas;
- 5) literatūros sąrašas;
- 6) priedai.

Titulinio lapo pavyzdys pateiktas 1 priede.

Antrajame studijų darbo puslapyje yra pateikiama **santrauka**. Santraukos puslapio viršuje rašoma „Santrauka“, kitoje eilutėje – tiksli temos formuluotė didžiosiomis raidėmis, praleidus kelias eilutes, pateikiama pati santrauka.

Baigiamųjų darbų santraukos rašomos viena iš užsienio kalbų: anglų, vokiečių arba prancūzų. Tuomet visas tekstas santraukos puslapyje rašomas ta užsienio kalba. Pavyzdžiui, anglų kalba rašoma „Summary“.

Trečiajame studijų darbo lape pateikiamas **turinys**. Jame atsispindi darbo teksto suskirstymas skyriais, poskyriais ir (jeigu reikia) skyreliais. Skyriai numeruojami arabiškais skaitmenimis. Poskyriai numeruojami skyriaus viduje, o poskyrio skyreliai – poskyrio viduje. Įvado, išvadų, literatūros sąrašo ir priedų skyreliai nenumeruojami. Turinio struktūros pavyzdys pateiktas 5 paveiksle.

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. PIRMAS SKYRIUS.....	5
1.1. Poskyris 1.....	6
1.2. Poskyris 2.....	7
2. ANTRAS SKYRIUS.....	8
2.1. Poskyris 1.....	9
2.2. Poskyris 2.....	10
2.3. Poskyris 3.....	11
IŠVADOS.....	12
LITERATŪRA.....	13
PRIEDAI.....	14

5 pav. Turinio struktūros pavyzdys

Darbą rengiant **MS Word** programa, darbo turinį rekomenduojama sudaryti automatiškai. Tokiu atveju visas darbas turėtų būti išsaugotas viename faile, o skyrių, poskyrių ir skyrelių pavadinimams priskirti atitinkamo lygio antraščių stiliai. Pavyzdžiui, pirmo lygio antraštei – *Heading 1*, antro lygio – *Heading 2*, trečio lygio – *Heading 3*. Šie stiliai gali būti priskiriami pažymėjus skyriaus ar poskyrio pavadinimą ir pasirinkus **Format / Styles and Formatting**. Šių stilių parametrus galima keisti arba sukurti naujus stilius, pasirenkant norimą šriftą, jo dydį, paryškinimą, išlygiavimą ir kt. Viso darbo skyrių, poskyrių ir skyrelių pavadinimams priskyrus antraščių stilius, po eilute, kurioje parašytas žodis TURINYS, rei-

kia pastatyti mirksintį pelės žymeklį ir kortelės ***Insert / Reference / Index and Tables / Table of Contents*** dalyje ***Formats*** pasirinkti šabloną (rekomenduojama *Formal*). Po kelių sekundžių programa automatiškai sudarys turinį. Keičiant ar papildant studijų darbą, reikia nepamiršti pakoreguoti ir turinį. Pelės žymekliu atsistojama ant automatiškai sudaryto turinio teksto ir paspaudus dešinįjį pelės klavišą, atveriamas kontekstinis meniu, kuriame pasirinkus ***Update Field***, atveriamas kortelė ***Update Table of Contents*** ir joje pasirenkama ***Update Entire Table***. Turinio tekstas ir puslapių numeriai pakoreguojami automatiškai.

Visas **darbo tekstas** sutvarkomas vienodai. Skyrių, poskyrių ir skyrelių pavadinimus rekomenduojama rinkti didesnio dydžio ir paryškintu šriftu, tarp pavadinimų ir teksto paliekant bent po vieną tuščią eilutę. Visos teksto pastraipos turėtų būti suformatuotos vienodai jas išlygiuojant iš abiejų pusių (***Format / Paragraph / Indents and Spacing / Alignment / Justified***) ir pirmąją pastraipos eilutę nuo kairiosios parašės pradžios atitraukiant 1,27 cm (***Format / Paragraph / Indents and Spacing / Special / First line***).

Kiekvienas skyrius, prasidedantis pirmojo lygio pavadinimu, pradeda rašyti naujame lape. Tai atliekama paskutiniame prieš tai esančio skyriaus lape įterpiant puslapio nutraukimo žymę (***Insert / Break... / Page Break***). Pavadinimo negalima rašyti viename puslapyje, o tekstą pradėti kitame.

Literatūros šaltiniai **literatūros sąrašė** numeruojami arabiškais skaitmenimis.

Prieduose pateikta medžiaga taip pat numeruojama. Kadangi magistro darbas turi būti pateikiamas ir elektroninio pavidalo, svarbu, kad darbo elektroninis variantas sutaptų su pateiktu popieriuje. Todėl magistro darbe visos prieduose esančios užduotys, moksleivių atliktų darbų pavyzdžiai ir kita turėtų būti nuskenuoti, nufotografuoti skaitmeniniu fotoaparatu ar mobiliu telefonu ir pan.

4.3. Lentelių ir paveikslų pateikimo tvarka

Studijų darbą gali sudaryti ne vien tik tekstas – siekiant vaizdumo gali būti įtraukiami papildomi vizualiniai elementai. Galimi du grafinio duomenų pateikimo būdai: lentelės ir paveikslai (diagramos, schemas, piešiniai ir kt.). Tačiau teksto nereiktų perkrauti.

Svarbiausi lentelių ir paveikslų duomenys aptariami tekste. Jie turėtų būti lyginami, analizuojami. Lentelės ir diagramos komentuojamos nekartojant skaičių, matomų paveiksluose. Vaizdinė medžiaga ir tekstas turėtų vienas kitą papildyti, o ne dubliuoti.

Tekste gali būti pateikiamos nedidelės (mažesnės nei puslapio dydžio) suvestinės lentelės. Tekstas lentelėje paprastai renkamas mažesnio dydžio šriftu (pvz., 10 *pt*), kad visus duomenis nedideliame plote būtų nesunku apžvelgti. Lentelės rėmelis braižomas paprastomis linijomis be pagražinimų.

Lentelės tekste numeruojamos išties arabiškais skaitmenimis. Lentelės numeris rašomas virš lentelės dešinėje pusėje prieš žodį „lentelė“. Lentelės pavadinimas rašomas kitoje eilutėje paryškintu šriftu centre. Kiekviena lentelės dalis turi turėti savo pavadinimą, kiekvienas pavadinimas turi būti kuo trumpesnis. Pagrindiniai lentelės elementai parodyti 6 paveiksle.

3 lentelė

Tyrimo rezultatų palyginimas (proc.)

Klausimai	Grupė A		Grupė B
	Prieš eksperimentą	Po eksperimento	

6 pav. Lentelės pavyzdys

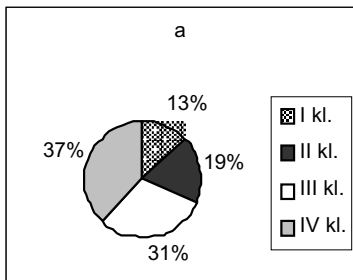
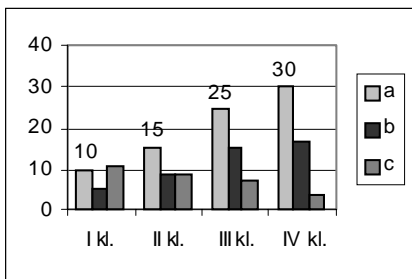
Lentelėje pateiktų dydžių vienetų žymėjimai gali būti nurodomi lentelės antraštėje, jeigu visi lentelėje pateikti dydžiai reiškiami tuo pačiu vienetu. Kitais atvejais matavimo vienetai nurodomi skilčių ar eilučių antraštėse arba pavadinimuose. Lentelės skaitmeniniai rodikliai turi turėti vienoją skaičių ženklą po kablelio. Tekste lentelė pateikiama po nuorodos į ją.

Paveiksiai, jei jų darbe yra daugiau nei vienas, taip pat numeruojami ištiesai arabiškais skaitmenimis ir pateikiami tekste po nuorodą į juos. Paveikslų pavadinimai rašomi po jais, o visi detalesni paaiškinimai ir papildymai (jei tokie yra) – po pavadinimo padėjus dvitaškį (žiūr. 3 pav.).

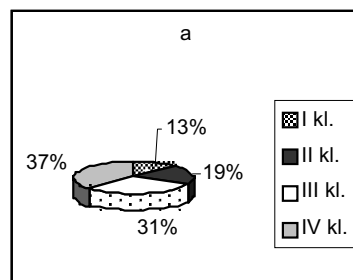
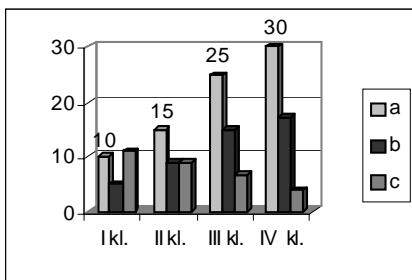
Paveikluose gali būti pateikiamos: diagramos, schemas, piešiniai, fotografijos ir kt. Studijų darbuose paprastai daugiausia pateikiama diagramų. Kai diagramos yra sudarytos kitomis programomis (pvz., *Statistica*), jas įtraukiant į *MS Word* failą, su kitomis programomis būtina nepalikti jokių ryšių.

Lentelėse pateiktų duomenų nereikėtų dubliuoti ir dar kartą pateikti diagramose. Studijų darbe pasirenkamas tas grafinis būdas, kuris geriau atskleidžia analizuojamų duomenų ypatybes.

Siekiant vizualinės vienovės, reiktų apsispręsti, kokia diagramų forma – plokštuminė (7 pav.) ar erdvinė (8 pav.) – bus naudojama. Pasirinkus visame darbe reiktų naudoti tą pačią formą.

7 pav. Plokštuminė diagramų forma

8 pav. Erdvinė diagramų forma

To paties tipo diagramos pateikiamos vienodo dydžio, jas sumažinant tiek, kad būtų galima įžiūrėti užrašus. Tą patį reiškinį vaizduojant serijoje diagramų, naudojamos tos pačios spalvos ar tas pats marginimo būdas.

Be diagramų, paveiksluose gali būti pateiktos įvairios schemas, piešiniai, brėžiniai. Svarbu nepamiršti, kad studijų darbe naudojant kitų autorių sudarytas schemas, lenteles ar kitokius vaizdus paveikslo ar lentelės pavadinime būtina nurodyti, kas yra jų autorius. Tokiu atveju skliaustuose pateikiama nuoroda į literatūros sąrašo bibliografinį aprašą ir nurodomas puslapis pagal anksčiau aptartas taisykles (žiūr. 2 lentelę).

5. STUDIJŲ DARBŲ VERTINIMO KRITERIJAI

Kursinis darbas vertinamas pagal dešimties balų sistemą, atsižvelgiant į jo atitikimą reikalavimus, studento atsakymus į klausimus ir kritines pastabas. Mokymo tikslu gali būti organizuojamas kursinių darbų gynimas. Vertinant kursinį darbą atsižvelgiama į naudotos literatūros pasirinkimo ir panaudojimo kokybę, atlikto tyrimo metodų panaudojimo tinkamumą, dalyko išmanymą, sąvokų vartojimo tikslumą, logišką darbo struktūrą, bendrą dėstymo kultūrą, nuoseklų ir argumentuotą problemos nagrinėjimą, išvadų pagrįstumą, apipavidalinimo kokybę ir pan. Teigiamai vertinami savarankiški, struktūros, turinio ir apipavidalinimo reikalavimus atitinkantys darbai. Neigiamai vertinami neoriginalūs, plagijuoti, turinio ir formos reikalavimų neatitinkantys darbai. Kursinio darbo vertinimui įtakos turi ir darbo pristatymas gynimo metu.

Baigiamieji bakalauro ir magistro darbai ginami baigiamųjų darbų gynimo komisijos posėdyje. Baigiamieji darbai yra vertinami pagal dešimties balų sistemą. Galutinį baigiamųjų darbų įvertinimą lemia:

- o atlikto darbo apimtis ir moksliskumo lygis;
- o darbo turinio ir apipavidalinimo kokybė;
- o darbo pristatymas gynimo metu.

Apie atlikto darbo apimtį ir moksliskumą sprendžiama pagal tai, ar:

- darbo apimtis atitinka reikalavimus;
- spręsdamas iškeltus uždavinius, studentas naudojo tinkamus metodus ir procedūras bei padarė pagrįstas išvadas;
- empiriniai duomenys yra validūs, patikimi ir reprezentatyvūs;
- apžvelgta visa pagrindinė mokslinė literatūra nagrinėjama tema.

Vertinant baigiamojo darbo turinį atsižvelgiama į šiuos kriterijus:

- problema išnagrinėta visapusiškai;
- aptartas temos aktualumas (ir naujumas);
- darbo struktūra yra logiška, struktūrinių dalių pavadinimai atitinka turinį;

- tekstas parašytas nuosekliai, logiškai ir aiškiai, be klaidų; cituojama korektiškai.

Baigiamojo darbo apipavidalinimo kokybė priklauso ar:

- tekstas taisyklingai surinktas, tvarkingai išspausdintas ir įrištas;
- tinkamai parengta elektroninio pavidalo darbo versija (tik magistro darbui);
- yra visi privalomi darbo struktūros elementai;
- nėra korektūros klaidų;
- lentelės, paveikslai, literatūros sąrašas, priedai pateikti pagal reikalavimus.

Darbo pristatymas gynimo metu vertinamas teigiamai atsižvelgiant į šiuos kriterijus:

- gynimo metu per pristatymui skirtą laiką studentas aiškiai ir argumentuotai išdėstė ir trumpai pagrindė pagrindinius darbo teiginius;
- sklandi ir taisyklinga kalba;
- tinkamai panaudota vaizdinė medžiaga;
- tikslūs ir dalykiški atsakymai į klausimus.

Galutinį studijų darbo įvertinimo balą rašo komisija remdamasi išvardytais vertinimo kriterijais ir atsižvelgusi į recenzento, darbo vadovo atsiliepimus ir komisijos narių pasisakymus. Recenzentas baigiamąjį darbą vertina užpildydamas recenzijos formą ir pateikdamas galutinę išvadą (5 priedas). Baigiamojo darbo vadovas atsiliepia apie diplominio darbo rašymo eigą, darbo savarankiškumą ir įvertina rezultatą.

6. DAŽNIAUSIAI PASITAIKANČIOS STUDIJŲ DARBŲ KLAIDOS

Silpni darbai dažnai parašomi ne dėl to, kad mažai dirbama, bet todėl, kad daromas ne tas darbas ir ne taip, kaip reiktų daryti. Pavyzdžiui, neturint aiškaus plano nekryptingai studijuojama literatūra ir sukaupiama daug įvairios medžiagos, kuri yra skirtinga ir nepalyginama. Tokiu atveju, užuot nagrinėjus problemą, rašoma apie viską, kas surasta, nesigilinant į esmę. Tokiems darbams yra būdinga tai, kad jie tarsi mozaika sulipdyti iš fragmentų, paimtų iš kitų autorių darbų. Tada atskiruose darbo skyriuose rašoma nieko bendra tarpusavyje neturinčiais klausimais, skiriasi dėstymo stilius, dažni pasikartojimai ar prieštaravimai, darbas priemena citatų rinkinį. Neretai pasitaiko, kad kitų autorių mintys dėstomos kaip savo, nenurodant šaltinių. Toks plagijavimas yra neleistinas ir tokiu atveju darbo iš viso neleidžiama ginti arba jis vertinamas neigiamai. Tai gi prastai įvertintiems darbams tipiška yra tai, kad jie yra per platūs, juose pernelyg daug betikslinio atpasakojimo ir su tema nesusijusių dalykų.

Dažnai yra cituojama nekorektiškai, nenurodant konkretaus puslapio arba nepažymint, kad cituojama iš antrinio šaltinio. Tokiu atveju tekste minimos autoriaus pavardės literatūros sąraše neįmanoma rasti. Kartais į sąrašą įtraukiami šaltiniai, kurie tiesiogiai tekste necituoja. Jeigu rengiant darbą buvo skaitoma pagalbinė literatūra, pavyzdžiui, apie teksto rašymą ar metodiniais tyrimo klausimais, tiesiogiai jos darbe necituojanč, ji į sąrašą neįtraukiama.

Studijų darbų tekstuose dažnokai pasitaiko netikslių apibendrintų teiginių. Pavyzdžiui, *Daugelis mokslininkų teigia, kad ...*, arba *Tyrimais nustatyta, kad* Minėtais atvejais būtina patikslinti, kurie mokslininkai taip teigia, skliausteliuose išvardijant konkrečias pavardes. Taip pat būtina nurodyti, kokiais tyrimais nustatyti konkretūs faktai arba iš kur paimti duomenys apie tuos tyrimus. Kartais cituojama neišradingai. Pavyzdžiui, *J. Jonaitis teigė, kad ...*; *A. Antanaitis savo darbe rašo, kad ...* ir t. t. Perteikiant svetimas mintis, patartina naudoti įvairesnius būdus: ne tik citavimą, bet ir perfrazavimą bei atpasakojimą.

Kartais darbo tekstas yra parašytas nenuosekliai, jame yra daug pašalininių, tiesiogiai su tema nesusijusių intarpų. Kartais nepakankamai argumentuojama, arba argumentai yra per silpni. Neretai pasitaiko nelogiškų arba dalykine prasme klaidingų sakinių. Pavyzdžiui, *Pamokos įvadinė dalis reikalinga tam, kad moksleiviai atsipalaiduotų, jei tai pirmoji pamoka.*

Pasitaiko kalbos ir stiliaus klaidų, neištaisyta korektūra. Kartais naudojami pasenę terminai. Taip dažnai nutinka naudojantis senais šaltiniais. Naudojami terminai neretai nėra apibrėžiami. Mintis dėstoma emocionali, kartais stokojant elementarios logikos. Pavyzdžiui, *O iš tikrųjų yra visai kitaip. Aš tai tikrai žinau. Norėtysi tikėti, kad mokytojai pagaliau supras ...* arba *Pamoka pasisekė, nes vaikai labai džiaugėsi. Aš irgi buvau labai laiminga.*

Pasitaiko neaiškios struktūros darbų, kuriuose darbo tema, tikslas ir struktūra tarpusavyje nesuderinti. Kartais darbo skyriaus pavadinimas apima viso darbo temą, o poskyrio pavadinimas nesiderina su skyriaus pavadinimu.

Kartais teksto struktūrinės dalys parašytos nesilaikant studijų darbams keliamų reikalavimų. Pavyzdžiui, įvade nepagrįstas studijų darbo aktualumas, nesuformuluota problema, neaiškus darbo tikslas ir nekonkretūs uždaviniai, neišvardyti darbe naudoti metodai.

Analitinėje metodinėje dalyje neapibūdintas konkretus kitų autorių įnašas į problemos sprendimą. Neaptarti svarbūs kitų autorių darbai nagrinėjama tema.

Ekspertinėje tiriamojoje dalyje netiksliai arba neaiškiai aprašomas atliktas tiriamasis darbas. Dalis duomenų nepateikiama arba pateikiama netvarkingai. Tie patys duomenys pateikiami kelis kartus: lentelėje, diagramoje ir dar išvardijami tekste. Diagramose nenurodomi matavimo vienetai. Tyrimo rezultatai neinterpretuojami.

Dažna klaida – iš darbo teksto neišplaukiančios išvados: kartais pateikiamos su nagrinėta problema nesusijusios išvados arba jos yra trivialūs bendro pobūdžio visiems žinomi teiginiai. Iš tokių išvadų neaišku, ar pa-

siektas darbo tikslas. Išvadose kartais rašoma niekaip neargumentuota savo nuomonė arba pateikiami pamokymai, patarimai mokytojams, kaip ir ką jie turėtų daryti.

Gynimo metu dažniausiai pasitaiko šios klaidos: nesilaikoma reglamento, dėstomi su studijų darbo rezultatais mažai susiję dalykai, demonstruojamos nekokybiškai parengtos skaidrės, skaitomas skaidrės tekstas, netiksliai atsakoma į klausimus.

Nesunku pastebėti, kad visų anksčiau minėtų klaidų galima išvengti, laikantis šiame leidinyje išdėstytų rekomendacijų.

REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA

1. Barzdžiukienė L. D., Celiešienė V., Kaulakienė A. Baigiamasis studijų darbas. Kalbininkų patarimai: teorija ir tvarkyba. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas – Vilnius: Technika, 2005. – 148 p. – [žiūrėta 2005 03 31]. – Internetė: <<http://www.vtu.lt/leidiniai/elektroniniai/baigiamasis.pdf>>
2. Bibliografinis studijų darbo apipavidalinimas / Studijų darbų metodiniai nurodymai: 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas / parengė Z. Atkočiūnienė, B. Grėbliauskienė, O. Janonis. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003, p. 26–50.
3. Bibliografinių nuorodų sudarymas. Vilniaus pedagoginio universiteto biblioteka. 2005 01 02 [žiūrėta: 2005 03 31]. – Internetė: <<http://www.vpu.lt/bibl/alf/Methodines%20priemones.html>>
4. Bitinas B. Ugdymo tyrimų metodologija: [vadovėlis]. – Vilnius: Jošara, 1998. – 245 p.
5. Bitinas B. Pedagoginės diagnostikos pagrindai. – Vilnius, 2002. – 200 p.
6. Bitinienė A. Mokslinis stilius. – Vilnius, 1983. – 54 p.
7. Charles C. M. Pedagoginio tyrimo įvadas. – Vilnius: Alma littera, 1999. – 397 p.
8. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. – Kaunas: Judex, 2002. – 398 p.
9. Leonavičienė B. Microsoft Office XP. – Kaunas: Smaltijos I – kla, 2002. – 356 p.
10. Leonavičienė B. Microsoft Excel XP. – Kaunas: Smaltijos I – kla, 2003. – 349 p.
11. Nauckūnaitė Z. Teksto komponavimas: rašymo procesas ir tekstų tipai. – Vilnius: Gimtasis žodis, 2002. – 190 p.
12. Piročkinas A. Jaunajam lituanistui: mokslinio darbo metodikos pradmenys. – Vilnius: Mokslas, 1990. – 147 p.
13. Rienecker L., Jorgensen P.S. Kaip rašyti mokslinį darbą. – Vilnius: Aidai, 2003. – 277 p.
14. Salienė V., Smetona A. Lietuvių kalba: vadovėlis 11–12 klasėms. – Vilnius: Tyto alba, 2004. – 287 p.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Titulinio lapo pavyzdys*

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS FAKULTETAS
UGDYMO PAGRINDŲ KATEDRA

Jonas Jonaitis

VIZUALINIO IR MENINIO UGDYMO PRADINĖSE KLASĖSE
SĄRYŠIO BRUOŽAI

KURSINIS DARBAS

Darbo vadovas: doc. Antanas Antanaitis

VILNIUS, 2005

* Pavyzdys pateiktas kursiniam darbui. Rašant baigiamuosius darbus tituliniame lape rašoma BAKALAURO DARBAS arba MAGISTRO DARBAS.

2 PRIEDAS

Bibliografinio aprašo sudarymo pavyzdžiai (LST ISO 690-2, 1999; LST ISO 690, 2002)

(pagal VPU bibliotekos parengtą medžiagą)

Knygos sutrumpinto aprašo schema:

AUTORIAUS PAVARDĖ, Vardas. *Antraštė*. Laida. Leidimo vieta, metai. Standartinis numeris.

Knygos išsamesnio aprašo schema:

AUTORIAUS PAVARDĖ, Vardas. *Antraštė*: paantraštė. Asmenys ar kolektyvai, atlikę pagalbines funkcijas. Laida. Skelbimo vieta: Leidėjas, metai. Apimtis. Serija. Pastabos. Standartinis numeris.

Straipsnio (dokumento dalies) aprašo schema:

STRAIPSNIO AUTORIAUS PAVARDĖ, Vardas. Straipsnio antraštė. *Šaltinio antraštė*. Laida. Skelbimo vieta, metai, vieta šaltinyje.

Elektroninio dokumento aprašo schema:

AUTORIAUS PAVARDĖ, Vardas. *Antraštė* [laikmenos rūšis]. Laida. Skelbimo vieta: leidėjas, metai [nuorodos sudarymo data]. Įsigijimo sąlygos ir prieiga. Standartinis numeris.

Knygos	
Vieno autoriaus dokumentas	GAIŽUTIS, Algirdas. <i>Meno sociologija</i> . Vilnius: Enciklopedija, 1998. 218, [6] p., [8] iliustr. lap. ISBN 9986-433-13-4. JUKNAITĖ, Vanda. <i>Išsiduosi. Balsu</i> : esė, pokalbiai. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos I-kla, 2002. 256, [3] p. ISBN 9986-39-242-X.
Dviejų autorių dokumentas	SODEIKA, Tomas; BARANOVA, Jūratė. <i>Filosofija</i> : vadovėlis XI-XII kl. Vilnius: Tyto alba, 2002. 447 p. ISBN 9986-16-250-5.
Trijų autorių dokumentas	SMAGURAUŠKAS, Stasys; POVILAITIS, Gintautas; MARTINKĖNAS, Algimantas. <i>Vokiečių kalbos tirties pratybos</i> : balsiai ir dvibalsiai. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto I-kla, 1997. 111, [1] p. ISBN 9986-869-06-4.
Jeį yra daugiau nei trys autoriai, nurodomas pirmasis arba pirmieji du ar trys ir rašoma „ir kt.“ (et al.)	AUDŽIJONIS, Algirdas ir kt. <i>Optikos laboratoriniai darbai ne specialistams</i> . Vilnius: UAB „Gilija“, 2003. 59, [1] p. ISBN 9955-9569-1-7.
Dokumentai aprašomi pagal antraštę, kai nepamirėtas autorius ar yra kolektyvinis autorius.	<i>Illustrated Oxford dictionary</i> . Vilnius: Alma littera, 2001. 1008 p. ISBN 9986-02-745-4. <i>Pradinė mokykla nepriklausomoje Lietuvoje</i> : 1998 m. lapkričio 6 d. respublikinės konferencijos pranešimų medžiaga. Sudarė A. Tamulaitienė. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto I-kla, 1999. 60 p.
Jeį sudarytojai, dailininkai ar kiti asmenys ir organizacijos yra labai svarbūs, jie minimi po antraštės ir paantraštės (jei tokia yra).	<i>Europos Sąjunga</i> : enciklopedinis žinynas. Sudarė G. Vitkus. 2-asis papild. ir patais. leid. Vilnius: Eugrimas, 2002. 343 p. ISBN 9955-501-00-6.

Paantraštės rašomos tik tada, kai siekiama aiškumo (aprašant vadovėlius, konferencijų medžiagą ir panašiai).	MARCELIONIENĖ, Elena. <i>Šaltinėlis</i> : elementorius. Kaunas: Šviesa, 2001. 191, [1] p. ISBN 430-03016-3. ŽEMGULIENĖ, Aušra. <i>Pradinės mokyklos mokytojų parengimo raida Lietuvoje 1918-1940 m.</i> : daktaro disertacijos santrauka. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto 1-kla, 2000. 18 p.
Privalu nurodyti leidimą, jei tai pažymėta dokumente.	SABALIAUSKAS, Algirdas. <i>Žodžiai atgyja</i> : pasakojimas apie lietuviško žodžio tyrėjus. 3-asis papild. ir patais. leid. Vilnius: Gimtasis žodis, 2000. 221 p. ISBN 9986-453-87-9.
Jei dokumente nenurodyta leidimo vieta, rašoma frazės be vietos santrumpa „b.v.“ (s. l.). Jei nenurodyti leid. metai, rašoma autoriaus teisių įsigijimo, spausdinimo arba apytikrė data lauztiniuose skliaustuose.	LEGRAND, Gerard. <i>Renesanso menas</i> . B. v.: Gamta, [2000]. 143 p. ISBN 9986-444-3. GRASS, Günter. <i>Dog Years</i> . Transl. by R. Manheim. Greenwich: Fawcett Publikations, [1965]. 576 p.
Jei dokumentas priklauso serijai, pastarosios pavadinimas gali būti rašomas nuorodoje.	LINDGREN, Astrida. <i>Padaužių kaimo vaikai</i> . Vertė iš švedų k. E. Stravinskienė. Vilnius: Lietus, [2001]. 221 [1] p. H. K. Anderseno premijos laureatai. ISBN 9986-431-30-1.
Straipsniai ar skyriai iš knygų	
Aprašant knygos straipsnį ar skyrių, knygos (šaltinio) antraštė turi skirtis šriftu, skyrybos ženklų ar žodėlių „Iš“ (In). Aprašant spausdinto dokumento dalį ar straipsnį standartinio numerio užrašyti nebūtina.	SABALIAUSKAS, Algirdas. Graikų kalba. Iš: <i>Lietuvių kalbos enciklopedija</i> . Vilnius, 1999, p. 222–223. ISBN 5-420-01433-5. ŽADEIKAITĖ, Loreta. Veränderungstendenzen in der Allgemeinbildung. In: <i>Litauische Gespräche zur Pädagogik II</i> : Staat und Schule. Frankfurt am Main, 2000, p. 127-133. ISBN 3-631-36684-1.
Puslapis, teksto dalis iš knygos	
RAJECKAS, Vladas. <i>Mokymo organizavimas</i> . Kaunas, 1999, p. 97–98. ISBN 5-430-02755-3.	
Serialinių (periodinių, tęsiamųjų ir serijinių) leidinių straipsniai	
Aprašant straipsnį, leidinio (šaltinio) antraštė turi skirtis šriftu, skyrybos ženklų ar žodėlių „Iš“ (In). Aprašant straipsnį, standartinio numerio užrašyti nebūtina.	GRABAUSKIENĖ, Antanina. Patrioti ir piliečio ugdymas pradinėse klasėse. Iš: <i>Žvirblių takas</i> , 2003, nr. 2, p. 2–4. ISSN 1392-1037. MATONIS, Vaidotas. Towards Multicultural Awareness: Problems and Perspectives. In: <i>Dialogue and Universalism</i> . Warsaw, 2003, vol. XIII, no 1–2, p. 27–38. ISSN 1234-5792. MIKULEVIČIŪTĖ, Jūratė. Klasės auklėtojas paauglių akimis. Iš: <i>Pedagogika</i> . 2002, t. 62, p. 23–26. ISSN 1392-0340.
Rankraštiniai dokumentai	
Po metų rašoma dokumento saugojimo vieta ir šifras.	PETKUS, Tomas. <i>Kompiuterių tinklo panaudojimas interaktyviame optimizavime</i> : daktaro disertacija: [rankraštis]. Vilnius, 2001. VPU biblioteka, M 158, 84 lap.
Elektroniniai dokumentai	
Būtina nurodyti laikmenos rūšį. Interaktyvių šaltinių apraše privaloma įrašyti nuorodos sudarymo datą ir dokumento prieigą.	KUKLYS, Vytautas; BLAUZDYS, Vincentas. <i>Kūno kultūros teorijos ir metodikos terminai bei sąvokos</i> [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2000 [žiūrėta 2003-04-04]. Prieiga per internetą: < http://www.vpu.lt/bibl/elpvu/003/Kuklys.pdf >. ISBN 9986-869-52-8. <i>Lietuva iki Mindaugo</i> [CD-ROM]. Vilnius: Elektroninės leidybos namai, 1999. Tekstas liet., angl., lenk., rus. ISBN 9986-9216-5-1. CARROLL, Levis. <i>Alice's Adventures in Wonderland</i> [interaktyvus]. Texinfo ed. 2.1. [Dortmund, Germany]: WindSpiel, November 1994 [žiūrėta 1995-02-10]. Prieiga per internetą: < http://www.germany.eu.net/books/carroll/alice.html >.

Elektroninių dokumentų straipsniai ir dalys
<p>GIRDZIJAUSKAS, Juozapas. Ankstyvasis periodas (iki XIX a. pabaigos). Iš: <i>Klasikinė lietuvių literatūra: antologija</i> [interaktyvus]. Vilnius: Mokslininkų sąjungos institutas, 2002 [žiūrėta 2002-04-26]. Prieiga per internetą: <http://anthology.lms.lt/index.html>.</p> <p>JURKUVIENĖ, Teresė. National Costume. Iš: <i>Ontology of Lithuanian Ethnokulture</i> [interaktyvus]. Lithuanian Folk Culture Centre. Vilnius: Faculty of Natural Sciences, Vilnius University, 1998-2001 [žiūrėta 2004-04-23]. Prieiga per internetą: http://ausis.gf.vu.lt/eka/EWG/default.htm</p> <p>MCCONNELL, W. H. Constitutional History. In: <i>The Canadian Encyclopedia</i> [CD-ROM]. McIntosh'o versija 1.1. Toronto: McClelland & Stewart, c. 1993. ISBN 0-7710-1932-7.</p>
Elektroninių serialinių leidinių straipsniai
<p>DAGIENĖ, Valentina. Informatikos, kaip mokyklinės disciplinos, formavimosi metodologiniai aspektai. Iš: <i>Informacijos mokslai</i> [interaktyvus]. 2001, [nr.] 17 [žiūrėta 2003-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-mok/17/tomas17.html>. ISSN 1392-1487.</p> <p>ALMONAITIENĖ, Junona; LEKAVIČIENĖ, Rosita. Lietuvos studentų požiūris į novatorišką elgesį ir jo ryšys su KAI testo įverčiais. Iš: <i>Psichologija</i> [interaktyvus]. 2002, [nr.] 26 [žiūrėta 2003-04-06]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/psichol/26/tomas26.html>. ISSN 1392-0359.</p>

3 PRIEDAS

Bibliografinio aprašo sudarymo pavyzdžiai (ISBD(M))

(pagal VPU bibliotekos parengtą medžiagą)

Bendra aprašo schema:

Pirminė atsakomybė. Antraštė. Paantraštė. Antrinė atsakomybė. Laida. Išleidimo duomenys. Apimtis. Pastabos.

Knygos	
Vieno autoriaus dokumentas	Anzenbacher A. Filosofijos įvadas. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1992. – 343 p.
Trijų autorių dokumentas	Bitinas B., Juodaitytė A., Rupšienė L. Vaikų ir paauglių delinkventum teritorinis monitoringas: aprašas ir taikymo rekomendacijos / Klaipėdos universitetas. – Klaipėda: KU I-kla, 1998. – 43 p. – Bibliogr.: p. 33.
Dokumentai aprašomi pagal pavadinimą, kai nepamirėtas autorius ar yra kolektyvinis autorius	Aplinkos medicina: vadovėlis medicinos specialistams / J. Ašmenskas, A. Baubinas, V. Obelenis, B. Šimkūnienė. – Vilnius: Avicena, 1997. – 486, [2] p.: iliustr.
Paantraštės rašomos tik tada, kai siekiama aiškumo (aprašant vadovėlius, konferencijų medžiagą ir panašiai)	Bitinas B. Ugdymo tyrimų metodologija: [vadovėlis aukštosioms mokykloms]. – Vilnius: Jošara, 1998. – 245, [1] p. – Bibliogr.: p. 234–236. Rajeckas V. Mokymo organizavimas: vadovėlis aukštosioms mokykloms. – Kaunas: Šviesa, 1999. – 382 p.
Jeį sudarytojai, dailininkai ar kiti asmenys ir organizacijos yra labai svarbūs, jie minimi po pavadinimo ir paantraštės (jei tokia yra)	Tepperwein K. Menas mokyti nepavargstant: nauji metodai palengvina mokymąsi / [iš vokiečių kalbos vertė L. Anilionytė]. – Vilnius: Alma littera, 1998. – 182, [1] p. – (Sveikata ir žvalumas).
Rankraštis	
	Grincevičienė V. Ugdymo dalyvių požiūris į dabarties mokyklą: [rankraštis]: (socialinis pedagoginis aspektas): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (078) / Vilniaus pedagoginis universitetas. – Vilnius, 1998. – 165 lap.: iliustr.
Grafiniai dokumentai (žemėlapiai, gaidų, vaizduojamojo meno leidiniai ir foto nuotraukos)	
	Lietuvos geležinkelių žemėlapis. – 1: 600 00. – Vilnius: Valst. ėm. „Lietuvos geležinkeliai“, 1994. – 1 žml. Wilczynski J. K. Vilniaus albumas: [litogr.] / parengė Z. Budrytė. – Vilnius: Vaga, 1987. – 12 p., [24] iliustr. lap. aplanke. – Tekstas lygiagr. liet., rus., angl. – Reprod. sąr.: p. 13-12.
Interneto šaltiniai	
	Okenson A. Strength in Numbers: Library Consortia in the Electronic Age // Les Consortiums Documentaires. – [žiūrėta 2002-04-09]. – Internetė: < http://www.idt.fr/idt/pages_fra/actes/actes2000/page3.htm >
Garso ir (ar) vaizdo įrašai	
	Haydn J. Styginių kvartetas: op. Nr. 2: c-dur / J.Haidnas; atl. Viln. kvartetas. – Vilnius: Melodija, 1985. – 1 pl.
Straipsniai ar skyriai iš knygų	
	Jackūnas Ž. Demokratinio švietimo sklaida Lietuvoje // Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: humanizmas, demokratija ir pilietiškumas mokykloje: IV tarptautinė mokslinė konferencija: mokslo darbai: Vilnius, 1997 spalio 8–10 d. – Vilnius, 1997, p. 57–60.
Serijinių (periodinių, tęsimųjų ir serijinių) leidinių straipsniai	
	Kardelis K. Edukologijos disertacinių darbų, apgintų po 1991 metų Lietuvoje, metodologiniai aspektai. – Santr. angl. // Socialiniai mokslai. Edukologija. – ISSN 1392-0758. – 1996, Nr. 1, p. 56–58. Matukonienė A. Pedagogikos klasika etikos pamokoms // Dialogas. – ISSN 1392-1916. – 1998, rugpj. 14, p. 10.
Recenzijos	
	Dabašinskas G. Naujas universiteto istorijos puslapis. – Rec. kn.: Vilniaus universiteto istorija, 1579–1994. – Vilnius, 1994 // Literatūra ir menas. – 1994, rugs. 24, p. 6.

4 PRIEDAS

Naudingų internetinių nuorodų sąrašas (2005 03 31)

http://www.translate.ru	Automatinis <i>online</i> vertėjas (<i>PROMT</i>)
http://www.vpu.lt/bibl/alf/Metodines%20priemones.html	Bibliografinių nuorodų sudarymo metodika (parengė VPU biblioteka)
http://kietuva.fotonija.lt/zod/alkonas/	K. Piesarsko didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas
http://led.ot.lt/webled/	Lietuvių - anglų –vokiečių žodynas (<i>WebLed</i>)
http://ktu.library.lt:83/ALEPH/H/start/etd01	Lietuvos elektroninės tezės ir disertacijos (ETD)
http://www.libis.lt/	Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema
http://www.libis.lt:8080/	Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (LNB) kompiuterinis katalogas
http://www3.lrs.lt/DPAieska.html	Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų paieška (Švietimo įstatymas, Prad. ugdymo samprata ir kt.)
http://www.vpu.lt/bibl/alf/lvb.htm	Lietuvos virtuali biblioteka (<i>Metilib</i>)
http://www.smm.lt/	LR švietimo ir mokslo ministerijos svetainė
http://www.elibrary.lt/	Mokslinė elektroninė biblioteka
http://www.google.lt/	Pasaulinė paieškos sistema su lietuviška aplinka
http://www.ipc.lt/	Švietimo informacinių technologijų centras (<i>ITC</i>)
http://www.pedagogika.lt/biblio.htm	Švietimo plėtotės centro svetainė: Pedagogų elektroninė biblioteka
http://www.worldlingo.com/de/products_services/computer_translation.html	Vertimų robotas (<i>WordLingo</i>)
http://www.vpu.lt/bibl/alf/adoelforma.html	VPU leidykloje išleistos publikacijos (<i>PDF</i> formatas)
http://www.vpu.lt/bibl/alf/DB.html	VPU: duomenų bazės
http://www.vpu.lt/bibl/alf/elkat.html	VPU: kompiuteriniai katalogai
http://www.vpu.lt/bibl/alf/nuorodos.html	VPU: naudingos nuorodos
http://www.education.ktu.lt/zurnalas/lt/index.html#ss17	Žurnalo „Socialiniai mokslai“ straipsnių santraukų archyvas

5 PRIEDAS**Baigiamojo darbo recenzijos forma****RECENZIJA****Baigiamojo darbo tema:**

.....
.....

Baigiamojo darbo vertinimas (atsakymus į klausimus pagrįsti):

1. Ar pagrįstas temos aktualumas, aiškiai suformuluota problema?
2. Ar aiški darbo struktūra? Ar darbo tikslas ir uždaviniai atitinka darbe keliamą problemą ir temos pavadinimą? Ar skyrių ir poskyrių pavadinimai atitinka jų turinį?
3. Ar išstudijuota pagrindinė literatūra, reikalinga temai išnagrinėti? Ar aptarta naudota literatūra?
4. Ar tinkamai argumentuojami pagrindiniai teiginiai? Ar mintis dėstoma logiškai ir nuosekliai? Ar cituojama korektiškai?
5. Ar tekstas parašytas sklandžiai be gramatinių ir stiliaus klaidų? Ar tinkamai naudojami terminai, ar apibrėžtos pagrindinės sąvokos?
6. Ar aiškiai aprašyta tyrimo metodika?
7. Ar aiškiai pateikti tyrimo rezultatai? Ar tinkamai pateiktos lentelės, paveikslai? Ar tyrimo rezultatai interpretuojami?
8. Ar išvados išplaukia iš tyrimo rezultatų? Ar išvados aiškios?
9. Ar tinkamai sudarytas literatūros sąrašas? Ar visi darbe cituoti šaltiniai įtraukti į literatūros sąrašą?
10. Kitos pastabos.

GALUTINĖ IŠVADA.

Recenzavo:

Parašas.....

Paulionytė J. Studijų darbų metodinės rekomendacijos: VPU PPF Ugdymo pagrindų katedra. – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005. – 72 p.

Leidiny s skirtas Vilniaus pedagoginio universiteto Pedagogikos ir psichologijos fakulteto edukologijos (pradinio ugdymo pedagogikos) studijų programos studentams, rašantiems studijų darbus. Jame išdėstyti vieningi mokslinio tyrimo, kalbos ir teksto struktūros reikalavimai kursiniams ir baigiamiesiems (bakalauro ir magistro) darbams, aptarta unifikuota minėtų darbų apipavidalinimo tvarka. Leidinyje pateikiamos rekomendacijos, kaip surinkti ir įvertinti mokslinę literatūrą, aiškinama, kaip atlikti pedagoginį tyrimą, patariama, kaip pasiruošti studijų darbo gymimui ir kt.

Jūratė Paulionytė

STUDIJŲ DARBŲ METODINĖS REKOMENDACIJOS

*Redagavo Reda Asakavičiūtė
Maketavo Donaldas Petrauskas*

SL 605. Tir. 150 egz. 4,75 sp. l. Užsak. Nr. 05-035
Išleido Vilniaus pedagoginis universitetas, Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius
Maketavo ir spausdino VPU leidykla, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
Kaina sutartinė